RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Andra Kammaren. N:o 23.

Lördagen den 7 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes för justering protokollet för den 28 nästlidne februari; hvarefter ordet på begäran lämnades till

Herr Nordström i Stockholm, som yttrade: Med stöd af § 76 riksdagsordningen anhåller jag få såsom tillägg till hvad jag yttrade under debatten i denna kammare den 28 nästlidne februari rörande anslag till dubbelspår mellan Tumba och Rönninge anföra följande, hvilket icke inverkar på det beslut, kammaren fattat i frågan.

Herr Eriksson i Bäck yttrade, att han i järnvägsstyrelsen fått mot hvarandra stridande kostnadsuppgifter, och jag förklarade, att dessa uppgifter icke kunde afse samma sak. Herr Eriksson yttrade, att han hade en uppgift beträffande Vårbylinien, som slutade å ett belopp af omkring 20,000,000, och en annan, som slutade på ett belopp af omkring 12,000,000. Jag har nu tagit reda på, huru med dessa båda uppgifter sig förhåller. Af uppgifterna, som lämnats på talarens särskilda begäran, afser den, som slutade å beloppet omkring 20,000,000, såsom ock af densammas rubrik tydligen framgår, linien »*Saltskog—Södertelje. Alt. cirka 25 meters fri segelhöjd vid Fittja—Stensborg — km. 2 + 150*», och fanns å uppgiften tydligen anmärkt, att punkten km. 2 + 150 ligger på Kungsholmen. Denna uppgift omfattar således äfven afståndet från Stensborg och öfver de stora Essingen-broarne fram till Kungsholmen. Den uppgift, som slutar å cirka 12,000,000 (eller rättare i rundt tal *12,900,000*) afser, såsom ock i rubriken tydligen angifves, linien »*Saltskog—Södertelje—Fittja —landvägen vid Stensborg*» (*alt. 25 meters* fri segelhöjd vid Fittja), alltså *en del* af den linie, som i förstnämnda uppgift afses, eller i båda fallen olika längder af den tilltänkta linien från Saltskog öfver Vårby o. s. v. Detta förhållande kan dessutom tydligen inses af den af den ärade talaren i kammaren uppvisade schematiska karta.

Vidare anfördes ej. Protokollet godkändes af kammaren.

§ 2.

Föredrogos de å kammarens bord hvilande motioner; och hänvisades därvid herr *O. N. Olssons* i Heden motion, n:o 153, till lagutskottet och herr *G. A. E. Kronlunds* motion, n:o 154, till Riksdagens särskilda utskott n:o 2.

§ 3.

Vidare föredrogs och bifölls herr *A. T. Carlheim-Gyllenskölds* anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa spörsmål.

§ 4.

Härefter föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda lagutskottets utlåtanden n:is 33, 34 och 35.

§ 5.

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande, n:o 29, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar.

Kungl. Maj:t hade i propositionen angående statsverkets tillstånd och behof föreslagit Riksdagen att för år 1904, till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar, anvisa å riksstaten utom hufvudtitlarna 5,000,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Kungl. Majts förevarande framställning måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar för år 1904 beviljade 4,000,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr Pantzarhielm, som yttrade: Herr talman, mine herrar! Uti den af Kungl. Maj:t gjorda framställningen om beviljande af anslag för år 1904 till anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järvägar har statsutskottet vidtagit den ändring, att utskottet hemställt om anslagets nedsättande från fem till fyra millioner kronor, en nedprutning således på en million. Jag tviflar nu icke på, att icke statsutskottet gjort detta i den allra största välmening och att utskottet med nedsättningen afsett att åstadkomma

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

en besparing för statsverket. Men statsutskottet har dock härvidlag förbisett en omständighet, som är af ganska stor vikt, nämligen den, att järnvägsstyrelsen måste, när, såsom det heter, trafikens kraf så fordrar, förhyra järnvägsvagnar, dels från utlandet och dels från tvenne inhemska bolag, hvilka tillhandahålla färdiga vagnar emot hyra. Från år 1901 — det sista år, för hvilket revision föreligger — har jag antecknat några siffror angående de utgifter, som betingas af dessa förhyrda vagnar, och jag ber nu att få i runda tal meddela kammaren desamma. Under januari månad uppgick vagnshyran till 40,000 kronor, under februari till mellan 14,000 och 15,000 kronor, mars till 104,000 kronor, april till mellan 35,000 och 36,000 kronor, maj till mellan 18,000 och 19,000 kronor, juni till mellan 40,000 och 41,000 kronor, juli till mellan 76,000 och 77,000 kronor, augusti till 44,000 kronor, september till mellan 55,000 och 56,000 kronor, oktober till mellan 30,000 och 31,000 kronor, november till 30,000 kronor och december till mellan 91,000 och 92,000 kronor. Detta utgör för hela året, om jag i en hast räknat rätt, 592,220 kronor. Det är således en summa af i rundt tal 600,000 kronor, som järnvägsstyrelsen under ett enda år utbetalt i vagnshyra. Ser man efter något närmare och tager i betraktande såväl denna summa som ock de af järnvägsstyrelsen uppgifna vagnpris under samma år 1901, så skall man finna, att för detta belopp, 600,000 kronor, hade kunnat inköpas 200 täckta godsvagnar eller 300 öppna sådana, och detta är ju ett ganska afsevärdt antal vagnar, som på detta sätt hade kunnat förvärfvas. Nu har man i stället icke fått en enda vagn mera, man har bara utbetalt vagnshyra. Jag föreställer mig därför, att det vore bättre, om järnvägsstyrelsen kunde själf inköpa ett erforderligt antal vagnar för att därmed tillfredsställa trafikens behof, än att för detta ändamål hyra vagnar från främmande håll, isynnerhet från utlandet. Man betalar ju för hvarje förhyrd vagn, om jag minnes rätt, 2 kronor à 2 kronor 50 öre per dag. Detta är ju ett ganska beaktansvärdt pris, och saken går därför till mycket penningar. Jag tror därför, som sagdt, att det vore klokast att låta järnvägsstyrelsen själf skaffa sig all erforderlig rörlig materiel, i stället för att den nu måste förhyra en del däraf. Och det är icke någon riktig hushållning, om man, såsom statsutskottet föreslagit, med en million kronor nedsätter det anslagsbelopp, som nu blifvit af Kungl. Maj:t äskadt för anskaffande af ny rörlig järnvägsmateriel; det är tvärtom en stor misshushållning.

Härtill kommer också en annan sak, som bör tagas i betraktande, och det är, att våra mekaniska verkstäder varit vana vid att under de sista årens förlopp, från och med 1900 tills nu, från statens järnvägar erhålla beställningar till ett värde af just detta belopp, fem millioner kronor, som under hvart och ett af dessa år varit anslagna för anskaffande af ny rörlig materiel vid statsbanorna, samt att konjunkturerna för de mekaniska verkstäderna för det närvarande äro ganska tryckta, hvarigenom allt en betydlig förlust skulle tillfogas

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

vår verkstadsindustri, om den föreslagna nedprutningen kommer att äga rum.

Vidare tror jag, att järnvägsstyrelsen möjligen skulle kunna, om den finge tillräckliga medel till sin disposition, till relativt billigt pris inköpa dessa förhyrda och, kan man säga, till stor del genom hyran redan betalda vagnar; jag vet visserligen icke, om denna möjlighet förefinnes, men det ligger ju nära till hands att antaga den.

För öfrigt kan jag, beträffande godsvagnstrafiken å statens järnvägar, icke neka till, att det flere gånger, när jag företagit resor å dessa, t. ex. å sträckan mellan Stockholm och Malmö, väckt min uppmärksamhet, hurusom jag vid *en* station passerat ett långt tåg med tomma vagnar, hvilka gått söderut, och vid en annan station mött också ett långt tåg med tomma vagnar, gående norrut. Därvid får man — åtminstone om man, såsom jag, icke är vidare inne i järnvägsmysterierna — det intrycket, att i fråga om placering och fördelning af vagnar icke alltid iakttagits det förutseende och den omtanke, som man har rätt att fordra, Jag vill nu icke påstå, att detta verkligen är förhållandet, men i alla fall fick jag, af hvad jag såg, ett sådant intryck.

Med anledning af hvad jag nu anfört, får jag, herr talman, yrka afslag på utskottets hemställan och bifall i stället till Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Sjö: Herr talman, mine herrar! Jag får försäkra den näst föregående talaren, att utskottet pröfvat denna fråga så grundligt, som det varit utskottet möjligt att göra. Innan man afgjorde densamma, konfererade man med chefen för kungl. järnvägsstyrelsen. Såsom herrarne af betänkandet kunna se, var motivet för det begärda anslaget hufvudsakligen det, att Riksdagen de nästföregående åren 1900—1903 hade beviljat 5,000,000 kronor årligen, och då borde man äfven för nästkommande finansår bevilja samma belopp, på det att de svenska verkstäderna skulle få arbete. Detta ansåg utskottet icke vara tillräckligt skäl för anslagets beviljande, då ju jernvägsstyrelsen det näst föregående året, såsom herrarne finna här i betänkandet, hade motiverat sin begäran äfven med, att behofvet för anskaffande af ny rörlig materiel, vore dels den omständigheten, att ett afsevärdt antal lokomotiv med tilltagande ålder, på grund af sin slitning och ringa dragförmåga, blifvit allt mindre användbara för annat än hjälptjänst, dels nödvändigheten af att de anstalter i tid förbereddes, som måste vara färdiga, när en ökning af trafiken kunde komma att inträda etc. Nu i år motiverar man hufvudsakligen sin begäran med att de svenska verkstäderna behöfde arbete, och att man därför borde taga till samma summa som de föregående åren. Det var af denna anledning som man, som sagdt, konfererade med chefen för järnvägsstyrelsen. Denne var uppe i den afdelning, som behandlade frågan, och redogjorde där för densamma. Han sade då, att anslaget godt kunde nedsättas till hvad utskottet nu föreslagit Riksdagen att bevilja,

Angående anskaffandg af ny rörli materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

och jag tror, att när han nu får ordet — jag hörde att han begärde det efter mig — vi skola få höra detsamma, som jag nu här återgifvit.

Hvad beträffar de lånade vagnarna, som herr Pantzarhielm omnämnde, kan jag icke finna annat än, att de skola blifva ersatta, därest Riksdagen beviljar de medel, som nu här föreslås. Utskottet föreslår anslag till icke mindre än 250 täckta godsvagnar jämte bromsinrättningar och 350 öppna godsvagnar jämte bromsinrättningar samt axlar och hjul. Därförutom är det ju 7 persontågslokomotiv, 10 tyngre godstågslokomotiv, 8 växel- och lokaltågslokomotiv och 20 person-, post-, fång- och packvagnar. Det synes mig vara ett ganska afsevärdt antal, och chefen för järnvägsstyrelsen förklarade sig ock nöjd därmed, och detta först efter mycket grundliga undersökningar, ty järnvägsstyrelsen har icke allenast gjort undersökningar, innan den afgaf sin framställning till Kungl. Maj:t, utan äfven sedermera gjort ytterligare undersökningar, innan den till utskottet afgaf det föreliggande förslaget, så att hvad nu af utskottet föreslås är järnvägsstyrelsens genom sin chef inom afdelningen angifna nedsättning af materielen, hvarigenom anslaget för anskaffning af denna materiel kunde nedsättas till 4,000,000 kronor.

Svenska statens järnvägar har för öfrigt ganska godt om järnvägsmateriel i jämförelse med hvad enskilda järnvägsbolag hafva. Så hafva statens järnvägar t. ex. icke mindre än 680 lokomotiv, under det att de enskilda järnvägarne endast hafva 500, samt vagnantalet i proportion därmed, och de enskilda järnvägarne hafva dock 800 kilometer längre järnväg att trafikera än staten.

På grund af hvad jag nu anfört, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Andersson* i Löfhult och *Anderson* i Hasselbol.

Herr Nordström i Stockholm: Herr talman! mina herrar! Då jag haft tillfälle att vara närvarande i utskottet vid öfverläggningen i detta ärende och hört de skäl, som utskottet haft för en nedprutning, hade jag icke tänkt begära ordet vid ärendets behandling här i kammaren. Skälen voro naturligtvis öfvervägande statsfinansiella; man ansåg, att hänsyn till budgeten fordrade en nedsättning — åtminstone har det sagts mig så af de personer, som anmodade mig att vara närvarande vid utskottets förhandlingar.

Redan då järnvägsstyrelsens förslag till Kungl. Maj:t afgafs, hade vi sett till hvad vi *nödvändigtvis* behöfde och befanns det då vara möjligt att kunna reda sig med mindre än 5,000,000, men då konjunkturerna för anskaffande af materiel för statens järnvägar voro synnerligen goda, så att man ansåg sig kunna för ett billigare pris än vid ett annat tillfälle anskaffa samma materiel, och då man därjämte äfven hade att taga hänsyn till den stora svenska industri, som upp-

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

blomstrat i väsentlig mån till följd af de stora uppköp för statens räkning, som under en följd af år ägt rum, så ansåg man sig vid ärendets behandling inom järnvägsstyrelsen böra begära samma belopp som föregående år eller 5 millioner kronor, och man var därvid förvissad, att detta anslag nu skulle komma att lämna mera valuta än hvad tilläfventyrs en annan gång skulle blifva fallet. Man ansåg sig därför böra taga hänsyn till såväl statens som, såsom jag förut nämnde, den svenska industriens intressen.

Sedermera har ju emellertid inom utskottet påpekats, att man icke borde så mycket räkna med den senare faktorn. Jag vill dock erinra, att under de senare åren statens järnvägars ställning blifvit genom de rikliga anslag, som de fått, betydligt förbättrad, mot hvad den var vid den tid, då man började höja anslaget till materielanskaffning eller åren 1897 och 1898. Vi kunde hvarken då eller under åren 1899—1901 möta de kraf, trafiken uppställde, då vi däremot nu äro beredda att motse en trafik, som är lika stor som den, hvilken förefanns under dessa år. Den brist på materiel af alla slag, som under denna stegringsperiod yppade sig, föranledde, att vi måste i ganska stor utsträckning hyra vagnar från Tyskland och äfven inom landet, och då utgick det i hyra för dylik materiel högst betydliga belopp, belopp så höga, att om vi hade fått använda dem för anskaffande af ny materiel, ställningen för visso hade varit betydligt bättre. År 1900 betalades i vagnshyror i rundt tal 447,000 kronor, år 1901 582,000 kronor, hvaremot beloppet under år 1902 nedgick till 318,000 kronor. Under de föregående åren allt ifrån 1897 hade vagnshyrornas summa gått i alltjämt stigande skala uppåt, men kulmen hade emellertid uppnåtts år 1901.

På grund af dessa förhållanden skulle det enligt min åsikt hafva varit af stort intresse för staten, om statsbanorna hade fått tillfälle att nu uppköpa så mycket materiel som möjligt, och detta, jämte hvad jag nyss nämnde om den svenska industriens ställning, var orsaken hvarföre vi i järnvägsstyrelsen föreslogo ett anslag af 5 millioner kronor. Då nu emellertid statsutskottet föreslagit, att det skulle företagas en reduktion af detta belopp hufvudsakligen, föreställer jag mig, af budgetshänsyn, och då den utredning, som förelåg visade, att man för ögonblicket kunde nöja sig med mindre belopp, så måste vi böja oss och för vår del medgifva, att vi kunna nöja oss med detta mindre belopp, men, som jag redan sagt, komma vi för den million, som nu är i fråga att nedprutas, sannolikt att få mindre valuta, då den en gång i framtiden kommer att beviljas. Jag säger detta därför, att det synes, som om vi nu skulle motse en ljusning i affärsvärlden. Under år 1902 har trafiken på statens järnvägar stigit månad efter månad och inkomsterna likaså. Räntan på det upplånta kapitalet har åter stigit till öfver 3 %, och nettobehållningen har under 1902 uppgått till circa 11,000,000 kronor, mot 8,800,000 kronor under år 1901. Äfven under januari månad innevarande år har trafiken visat en bestämd ökning. Ser man dessutom

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

på förhållandena i utlandet, så finner man, att med stor sannolikhet en stegring inom järn- och stålomsättningen kommer att inträffa. Genom fredsslutet i södra Afrika öppnas tillfälle till större afsättning af järn- och stålfabrikat äfvensom af trävaror. Från England har redan i Sydafrika placerats beställningar på 150,000—160,000 tons räls blott från två fabriker, och flera beställningar väntas. Priset å räler synes i följd häraf vilja stiga betydligt, och det ser ut som om en höjning i konjunkturerna i allmänhet skulle vara i antågande. Det kan sålunda antagas, att trafiken åter skulle komma ett ökas och ställningen ånyo bli densamma som vid början af stegringsperioden 1895 eller 1896. Därest vi således icke i år kunna få de begärda 5 millioner kronorna — och jag har ju redan sagt, att vi för ögonblicket kunna nöja oss med mindre — kommer säkerligen den närmaste framtiden att ställa ökade kraf på oss i fråga om ökad rullande materiel, och man bör ju dock i allt fall se till, att man är rustad ej blott för ögonblicket utan äfven för hvad som möjligen kan komma, så att man icke blir tagen med öfverraskning. Det var just på dessa skäl, som järnvägsstyrelsen, såsom jag redan antydt, oaktadt man för tillfället kunnat nöja sig med 4 millioner kronor, föreslog ett anslag af 5 millioner kronor, och, såsom herr Sjö sade, yttrade jag mig också i utskottet i samma riktning.

Den förste ärade talaren nämnde också något om de tomvagnståg, som man understundom mötte. Ja, hvad han yttrade kan ju i många fall vara riktigt och i många fall skenbart riktigt. Det kan nog hända att då ett tåg är på väg med tomvagnar, som rekvirerats från en station till en annan, detta tåg kan möta ett annat tåg med tomvagnar som går i motsatt riktning. Vi hafva emellertid inom järnvägsstyrelsen redan länge funnit det vara nödvändigt att införa en annan ordning i afseende på regleringen af tomvagnar. Innan den nya distriktsindelningen kom till stånd, tillhörde det järnvägsstyrelsen att hålla reda på de punkter, på hvilka tomvagnar funnes att tillgå. Nu däremot åligger det äfven distriktsförvaltningarna att i detta fall sköta sig själfva, så långt de kunna. Därigenom kan emellertid inträffa, att det inom ett distrikt finnes tomvagnar på en station, som ligger nära gränsen af ett annat distrikt, men att distriktsförvaltningen i det senare distriktet icke vet om detta, hvadan denna distriktsförvaltning kan komma att för något sitt behof jämväl nära distriktsgränsen rekvirera tomvagnar från en längre bort inom eget distrikt liggande station. För att råda bot för dessa missförhållanden, har numera stadgats, att dagliga rapporter klockan omkring 2 e. m. skola inkomma till järnvägsstyrelsen rörande behof och tillgång å tomvagnar, hvarefter man söker att på bästa sätt disponera vagnarna. Vi hafva fått en lön anslagen för ändamålet samt en person, som ägnar sig åt saken, och systemet kommer att utvecklas, så att vi få en ordentlig vagnfördelning, blott vi hinna få liten erfarenhet om huru saken lämpligast skall ordnas. Vi hafva också haft personer utskickade till olika platser i Tyskland för att studera förhållandena därstädes, och dessa

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

personer hafva afgifvit rapporter om sina iakttagelser, så att jag hoppas, att denna sak skall snart blifva ordnad.

Såsom jag redan nämnt, är det utan tvifvel förenligt med statens intresse och äfven om man ser saken ur industriens synpunkt fördelaktigt att nu för ändamålet anslå ett belopp af 5 millioner kronor, men om man däremot ser saken ur statsfinansiell synpunkt med hänsyn till att få budgeten att gå ihop, kanske man kan komma till en annan uppfattning, nämligen att det är en tvingande nödvändighet att nu icke bevilja mer än 4 millioner kronor. Det är på grund häraf som järnvägsstyrelsen också gifvit efter. Vi hafva gjort upp ganska noggranna uträkningar om saken och jag vill nämna, att i en tablå, som jag här har, finnes uträknadt, huru mycket trafiken stigit under de sista tjugu åren. Det har visat sig, att trafikens ökning i medeltal utgjort 7,15 % om året, och vi hafva därför tänkt oss, att om man år efter år ökade den rullande materielen med 5 %, detta skulle motsvara behofvet, helst om man tager i betraktande att man numera kan få gröfre, tyngre och starkare lokomotiv och mera lastdryga vagnar.

Jag har, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr Burén: Den föregående talarens anförande synes mig i viss mån innebära en motsägelse. Å ena sidan har han hos Kungl. Maj:t begärt 5 millioner kronor till ökning af vagnparken och å den andra sidan böjer han sig för statsutskottets hemställan om en nedprutning af beloppet. Den förste ärade talaren framhöll en del siffror, som enligt mitt förmenande fullt tydligt uttrycka behofvet af en sådan ökning af den rullande materielen, som Kungl. Maj:t föreslagit, och såsom trafikant kan jag lämna herrarne upplysning om, att behofvet af ett större antal vagnar ofta visat sig och att bristen på sådana varit i hög grad kännbar för den trafikerande allmänheten.

Utskottet klagar i sin motivering däröfver, att en ofullständig utredning föreligger ifrån Kungl. Maj:ts och järnvägsstyrelsens sida, men jag finner mig å andra sidan äga anledning uttala, att statsutskottets motivering för nedprutningen också är mycket ofullständig, och jag kan icke finna någon annan motivering än att utskottet velat gifva en indirekt antydan därom, att det icke i alla afseenden är så väl beställdt med administrationen inom statens järnvägar, hvilket också af den förste ärade talaren påpekats, särskildt med afseende på det stora antal tåg af tomvagnar, som oupphörligen passera stationer i motsatt riktning. Häröfver har ju gifvits en förklaring af den siste ärade talaren, men jag kan emellertid icke neka, att samma reflexioner, som den förste talaren uttalade, gjorts äfven af mig, ty det har många gånger inträffat, att jag i Boxholm haft stort behof af vagnar och jag har samtidigt i Norrköping sett tåg af tomvagnar gå både norrut och söderut utan att aflämna en enda tomvagn.

Jag kan icke finna, att det är att handla i öfverensstämmelse med sund nationalekonomi att göra afprutningar på ett anslag för ett

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

sådant produktivt ändamål som detta. Jag hoppas därför, att utsikt skall finnas, att vi kunna göra en motsvarande nedprutning vid ett annat anslagskraf för mera improduktivt ändamål. Dessutom har jag hört påpekas af den föregående talaren, att konjunkturförhållandena för närvarande äro af sådan beskaffenhet att berättiga anspråk på att få denna million beviljad. Ty, herr talman, det är icke för stunden vi böra tänka i detta fall utan för framtiden; och med fästadt afseende på de obehag och de besvärligheter, som den trafikerande allmänheten får lida på grund af bristande tillgång på materiel, anser jag, att Riksdagen skulle handla mycket klokt, om den antoge Kungl. Maj:ts förslag.

Det är riktigt, att den statsfinansiella sidan af saken måste tilldraga sig vår synnerliga uppmärksamhet, i synnerhet under nuvarande förhållanden, då statsbudgeten visar en sådan svag position. Men å andra sidan sedt, tycker jag åtminstone, att det ligger nära till hands att se på vikten utaf att staten just för ett sådant produktivt ändamål som våra statsjärnvägar — denna landets pulsåder — icke underlåter att offra något, som den förr eller senare får igen.

Jag ber att till belysande af den vagnsbrist, för hvilken åtminstone vi vid den station, där jag uppträder som trafikant, äro utsatta, få för herrarne framhålla ett exempel från förra året. Jag behöfde då för en skickning, som skulle verkställas till Amerika, 20 à 30 tomvagnar. Jag tillskref på grund af den ofta förekommande vagnsbristen trafikinspektionen i Norrköping med begäran att få veta, i huru god tid vagnarna skulle beställas för att jag skulle få garanti för, att jag vid behof skulle erhålla det antal tomvagnar jag då behöfde. Jag fick då det lakoniska svaret, att något besked därom kunde icke lämnas, än mindre någon garanti. Men tomvagnarna skulle tillhandahållas så snart tillgång därtill funnes. Ett sådant sakernas tillstånd är synnerligen besvärande för en större trafikant och icke förenligt med sund nationalekonomi.

Jag skulle hafva mycket att här tillägga, men jag inskränker mig till att med anledning af hvad jag anfört yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag och afslag på utskottets hemställan.

Herr vice talmannen Pehrson: Den senaste talaren har erinrat mot utskottets motivering, att utskottet har intet eller åtminstone högst ofullständigt motiverat sin framställning om nedsättning med en million af anslaget till anskaffande af materiel till statens järnvägar. Om den ärade talaren kände till, hvad som har förekommit i utskottet under pröfningen där af detta ärende, tror jag, att han skulle hålla statsutskottet räkning för att utskottet icke skrifvit vidlyftigare eller annorlunda än det gjort. Jag vill för min del räkna det såsom en förtjänst af statsutskottet, att det inskränkt sig till att på detta sätt affatta sitt utlåtande.

Under en följd af år har Riksdagen nu beviljat icke mindre än 5 millioner kronor för ändamålet i fråga. Af den utredning, som

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

järnvägsstyrelsen har lämnat, äro vi i tillfälle att inhämta, att under åren 1900—1903 har den inhemska industrien blifvit genom beställningar af materiel till statens järnvägar understödd med icke mindre belopp än 5 millioner kronor årligen, och som jag tror ett af dessa år till och med med $5^1/_2$ millioner kronor. Nu finner man sig icke tillfredsställd med att få nedsättning i detta belopp. Man har blifvit van att få 5 millioner kronor om året, och därför skall man ha det fortfarande.

Men det är äfven en annan synpunkt, från hvilken man behöfver pröfva detta ärende, och det är, såsom äfven blifvit framhållet af generaldirektören vid statens järnvägar, järnvägarnas behof. Och ser man närmare till, hvad behofvet kan vara för den närmaste framtiden och hvad som i ty fall behöfver anskaffas för år 1904, så vågar jag påstå, att statsutskottets förslag här står i närmare öfverensstämmelse med verkliga behofvet än den kungliga propositionen.

Jag skall nu icke ingå i närmare detaljer, ty dels är det tröttsamt, och dels är det enligt min uppfattning obehöfligt. Men säkert är, och jag ber att få betona det, att detta ärende har blifvit mycket noggrannt pröfvadt i statsutskottet, och under denna pröfning har tydligen framgått, att man kan godt, för så vidt man icke vill taga annan hänsyn än till behofvet, nöja sig med det belopp för 1904, som statsutskottet föreslagit.

Jag kan icke underlåta att ännu med ett par ord lägga märke till de skäl, som ha framhållits, för att ovillkorligen hålla sig vid de 5 millioner kronorna. Järnvägsstyrelsen har för sin del framhållit tvenne sådana skäl. Det ena är järnvägens behof att i tid vara försedd med både lämplig och tillräcklig materiel. Men det är äfven taget i betraktande, att icke under något af åren 1900—1903 den inhemska industrien blifvit genom beställningar af materiel på grund af anslag till statsjärnvägarna understödd med mindre än 5 millioner kronor, och det är det andra skälet. Ja, se där ha vi denna ömtåliga punkt. Jag vill icke betaga järnvägsstyrelsen rätt att taga någon hänsyn äfven till detta senare förhållande, men jag vill alldeles bestämdt för min del påstå, att detta icke är hufvudsynpunkten vid pröfningen af ett ärende sådant som detta, utan den är statens järnvägars behof af materiel. Och detta ärende har blifvit pröfvadt af statsutskottet i närvaro af generaldirektören vid statens järnvägar, och på grund däraf har nu detta förslag på 4 millioner kronor framkommit, som jag tror är till fullo motiveradt, utan att hafva skrifvit om allt, hvad vid pröfningen inom utskottet förekommit.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Svensson i Skyllberg: Jag ber att få till protokollet antecknadt, att jag ansluter mig till dem, som beklaga, att statsutskottet nedsatt det af järnvägsstyrelsen hos Kungl. Maj:t begärda anslaget af 5 millioner kronor till 4 millioner. Om vi nu om någon tid stå inför ett uppsving, liknande det, som för några år sedan

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

inträffade, skall samma materielbrist, som förut gjort sig gällande, inställa sig. Och hvad en sådan brist betyder för trafikanterna och för landet i dess helhet, därom har flertalet af oss fått en föreställning. Här har af herr vice talmannen sagts, att statens järnvägar mycket väl kunna taga sig fram med det anslag till materiel, som är af utskottet föreslaget. Det är mycket sant. Nog kunna de taga sig fram, men en annan sak är, om det kan ske med god ekonomi. Enligt en uppgift, som sattes mig i handen just nu af en med saken väl förtrogen man, voro år 1901 af statens 526 tåglokomotiv icke mindre än 80 stycken mellan 30 och 38 år gamla. Hvad betyder icke det, att använda lokomotiv, som äro så bränsleödande, så dyrbara att reparera och utrustade med en så ringa dragförmåga!

Om det blir votering om detta anslag, skall jag gifvetvis skänka min röst åt det högre anslaget, och jag beklagar, att en nedprutning har blifvit gjord, huru stora skälen än kunna vara därför i öfrigt.

Herr Pantzarhielm: Det synes mig — kanske med orätt — som om de herrar, som försvarat statsutskottets förslag skulle hafva gått på sidan om saken, d. v. s. sedd från den synpunkt, från hvilken jag ser den. Båda ha framhållit, framhållit kraftigt och framhållit mer än en gång, att järnvägsstyrelsen blifvit tillfrågad, och att järnvägsstyrelsen svarat, att det icke skulle ländа järnvägarna till men, ifall denna nedsättning äger rum. Nej, det tror jag icke heller. Men hvarför? Jo, därför att järnvägsstyrelsen i så fall lånar vagnar. Om icke Riksdagen beviljar anslag till det antal vagnar, som behöfves, så lånar järnvägsstyrelsen vagnar. Järnvägsstyrelsen säger, att den redan, därför att den tyckt sig finna, att ökning af trafiken har ägt rum, lånat 300 vagnar. Frågan är icke den, om järnvägsstyrelsen för ögonblicket behöfver denna million eller kan reda sig utan den, utan frågan är den: om nu anslaget nedsättes med en million kronor och järnvägsstyrelsen för att tillgodose trafikkrafvet lånar vagnar under ett år för kanhända 600,000 kronor, har då staten gjort en god affär, har då staten iakttagit vederbörlig hushållsaktighet i denna sak? Det är frågan. Och man får icke se denna fråga ensamt för stunden och behofvet af vagnar för ögonblicket, utan man måste se på framtiden. Och tydligt är, att ju flera vagnar järnvägsstyrelsen blir ägare till, desto mindre vagnar behöfva hyras, då trafiken ökas; och det skadar ju för öfrigt icke att ha en del vagnar i reserv.

Den ene af de båda ärade talare, som uppträdt till försvar för statsutskottet, nämligen herr vice talmannen, har sökt reducera frågan till endast och allenast en fråga om enskilda verkstäder. Jag tror, att han i det fallet icke såg saken fullt rättvist. Ty det gäller väl i första rummet staten och statens intressen och först i andra rummet de enskilda verkstädernas intressen. Dessutom utmärktes båda talarnes anföranden utaf en mycket stor hemlighetsfullhet. För dem, som syndat mot utskottssekretessen och därför fått lida mer eller mindre obehag, torde det synas lofvärdt, att utskottssekretessen bevaras så

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar (Forts.)

mycket som möjligt, men att här gå som katten kring het gröt och se förnumstig ut som ville man säga: vi veta någonting, men vi vilja icke tala om det, synes mig orätt. Då är det bättre att alldeles tiga med hvad man vet, ifall man icke kan tala om det.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Elowson: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna fråga med anledning af ett yttrande från statsutskottets vice ordförande, den högt ärade vice talmannen i denna kammare. Han behagade nämligen yttra, att statsutskottets förslag om en nedsättning af järnvägsmaterielanslaget från 5 till 4 millioner står i närmare öfverensstämmelse med det verkliga behofvet af järnvägsmateriel än Kungl. Maj:ts och järnvägsstyrelsens förslag. Om så är — och jag har anledning, mine herrar, att förmoda, att man kan sätta tro till detta uttalande — så synes det mig vara en bjudande nödvändighet att nu göra en tillämpning af sparsamhetsprincipen.

Jag ber därför, herr talman, att få förena mig med statsutskottet i dess enhälliga tillstyrkan, att detta anslag måtte nedsättas från 5 till 4 millioner kronor.

Herrar *Jansson* i Edsbäcken och *Andersson* i Helgesta instämde häruti.

Herr Burén: Herr talman, mine herrar! På grund af hvad herr vice talmannen nyss yttrade och hvaraf jag ansåg mig kunna förstå, att han trodde, att jag i detta fall hade några andra intressen än järnvägarnas och statens, ber jag att få förklara, att mitt anförande endast var förestafvadt af den erfarenhet, som jag under de sista åren fått om det *verkliga* behofvet af rullande materiel på statens järnvägar — och af ingenting annat.

Jag ber att fortfarande få vidhålla mitt yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Herr Pantzarhielm har både i sitt förra anförande och äfven nu i sitt senare lagt synnerlig vikt vid att staten behöft förhyra utländska järnvägsvagnar för att på nöjaktigt sätt kunna tillfredsställa behofvet i afseende å transporten på statsjärnvägarna. Dessa vagnar äro ju numera, såsom vi se af statsutskottets utlåtande, återställda. Det hade vi också inom utskottet oss bekant tidigare, än när detta utlåtande afgafs. Järnvägsstyrelsen upplyste emellertid, att sedan dessa förhyrda utländska vagnar blifvit återställda, järnvägsstyrelsen haft behof att förhyra 300 svenska vagnar. Utaf detta skulle man alltså kunna tro, att statsjärnvägarnas behof af förhyrda vagnar fortfarande är kanske lika stort, som det var under den tid, då de utländska vagnarna förhyrdes. Detta är emellertid icke förhållandet, ty dessa 300 förhyrda svenska vagnar äro icke numera alla i bruk, utan en

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

del utaf dem är redan återställd, en annan del kommer att snarast återställas, samt den tredje och sista delen lär kunna undvaras i samma mån, som den materiel blir färdig, till hvilken Riksdagen lämnat anslag i fjol. Det är en viktig omständighet för oss att lägga märke till, att det behof, som vi förut behöft tillfredsställa genom förhyrande af vagnar upphör så småningom under den närmaste framtiden.

I öfrigt och då herr Pantzarhielm särskildt talade om den sekretess, som gjort sig gällande inom utskottet, samt menade, att äfven jag hade i mitt förra anförande låtit förstå, att inom utskottet skulle ha förekommit några hemligheter, om hvilka man här i kammaren icke ville lämna upplysning, så får jag säga, att den sekretessen, så vidt jag känner, icke består i någonting annat än i det sätt, hvarpå man gått tillväga för att nedsätta beloppet från 5 till 4 millioner kronor. Och det kan ju icke vara vidare af intresse för kammaren och kanske icke heller på sin plats för en statsutskottsledamot att här stå och relatera, huru man pröfvat de särskilda poster, som föreligga här i förslaget, och huru man t. ex. kunnat reducera antalet lokomotiv samt antalet godsvagnar och personvagnar till ett mindre antal än hvad som föreslagits. Men det är dock i alla fall noga pröfvadt, och därvid har man med noggrannhet sökt utröna, huru mycket medel Riksdagen verkligen skulle behöfva bevilja för år 1904. När man då har kunnat komma till en sådan nedsättning som utskottet, utan att på något sätt, efter hvad man kunnat förstå, därmed göra något intrång eller försätta statens järnvägar i några svårigheter, förefaller det mig, som, med afseende å de finansiella omständigheter, uti hvilka vi nu befinna oss, vi väl kunna behöfva spara denna million, hvarom här är fråga.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Den siste talaren yttrade, att det icke kunde vara utaf intresse för kammaren att höra de skäl, som utskottet haft för sin ifrågavarande nedsättning. Jag tror alldeles tvärtom, att det är af det allra största intresse, att vi från statsutskottets sida få några bestämda upplysningar angående de skäl, som varit bestämmande för utskottet, då det föreslagit denna nedsättning.

Jag för min del får säga, att jag står ytterst tveksam, hvilket beslut jag skall biträda. Här har utaf den förste talaren framhållits, att statens järnvägar i stor utsträckning begagnar sig af förhyrda vagnar, och att detta går till mycket stora belopp. Å andra sidan har framhållits från statsutskottets sida, att inga som helst skäl finnas att icke göra den föreslagna nedsättningen, och man förklarar helt enkelt, att statsutskottet pröfvat skälen och kommit till det resultat, att den ursprungligen föreslagna summan lämpligen kan nedsättas. Men nog är det alldeles uppenbart, att det för kammaren är utaf den allra största vikt att höra, hvilka dessa skäl äro. Det kan ju icke vara några hemliga skäl, som ligga till grund för statsutskottets tillstyrkan.

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

Utskottet anmärker klandrande mot Kungl. Maj:ts proposition, att det hade varit önskvärdt, att en fullständig utredning af statsjärnvägarnes behof utaf rullande materiel förelegat, men samtidigt förebringar utskottet självt ingen som helst utredning, utan förklarar helt naket, att utskottet inhämtat närmare upplysningar om samma behof och på grund utaf desamma ansett sig böra göra sin hemställan — utan att, som sagdt, på något sätt angifva, hvilka skäl för utskottet varit bestämmande.

Jag skall tillåta mig hemställa till statsutskottets ledamöter att lämna kammaren åtminstone någon antydan om de skäl, som varit bestämmande för utskottet, så att kammarens ledamöter kunna få någon ledning för sitt votum i denna viktiga fråga.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Som herrarne torde finna af vice talmannens anförande, hafva de upplysningar, hvilka statsutskottet lämnat, erhållits af generaldirektören och chefen för järnvägsstyrelsen. Och jag hade trott, att kammarens ledamöter skulle sätta lika mycken tro till hvad järnvägsstyrelsens chef meddelat, som hvad en enskild ledamot af kammaren yttrade. När generaldirektören inom den afdelning af statsutskottet, som haft ärendet till behandling, jämte afdelningens ledamöter gått igenom de olika posterna, hvarvid desamma nedsatts till de belopp, till hvilka han ansåg desamma rimligen kunna nedsättas, eller till 4 millioner kronor, när statsutskottet vid behandlingen af afdelningens förslag icke ansett sig kunna annat än biträda detsamma, samt när slutligen generaldirektören och chefen för järnvägsstyrelsen lämnat den upplysningen, att anslaget utan någon olägenhet för järnvägarna kan nedsättas från 5 till 4 millioner, så hoppas och tror jag, att kammaren också bör med godt samvete kunna biträda utskottets förslag.

Talaren på östgötabänken nämnde i sitt sista anförande, att han grundade sin åsikt i frågan på sin egen erfarenhet om det verkliga behofvet af vagnar. Men det kunde nästan tyckas, som om han vore litet stött på vederbörande trafikmän i Norrköping, när han säger, att, då han begärt bestämdt besked, hvilken dag han kunde få så och så många vagnar, han icke kunnat få det, eftersom järnvägarna icke hade tillräckligt många vagnar, utan att han skulle få sådana i mån af tillgång. Jag tror för min del, att det det vore tämligen besvärligt, om trafikbefälet skulle på förhand bestämma, huru många af järnvägens vagnar skulle vara i trafik den och den dagen för en viss trafikants räkning. Det skulle enligt min mening leda till, att statens järnvägar måste hålla en orimligt stor vagnpark.

Jag är för min del öfvertygad, att statens järnvägar komma att reda sig med det utaf utskottet föreslagna anslaget, och jag tror, att kammaren bör bifalla utskottets hemställan, till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Nordström i Stockholm: Herr talman! Jag skall endast be att i största korthet få upprepa, hvad jag yttrade förra gången,

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

då jag hag hade ordet. När förslaget i fråga uppgjordes i järnvägsstyrelsen — det förslag, som i november månad tillställdes Kungl. Maj:t — räknade vi ut, hvad vi ovillkorligen *nu* behöfde. Men då vi stå inför möjligheten af en kommande hausse — en stegring i trafiken samt däraf uppkommande ökning af statsjärnvägarnes inkomster — ansågo vi i järnvägsstyrelsen, att man nu, då det är billigt att tillverka materiel, borde begära något mera än hvad som för ögonblicket verkligen behöfdes, på det att man må vara rustad, och att det måste vara förenligt med statens eget intresse att göra beställningar *nu,* när materielen är billig, för att därigenom få den mesta valutan för sina penningar. Därför begärde vi 5 millioner kronor. När sedermera delegerade från statsutskottets riksgäldsafdelning kommo upp i järnvägsstyrelsen och framställde en bestämd fråga, huru mycket järnvägarna minst behöfde, och för öfrigt begärde upplysningar om såväl det ena som det andra, samt slutligen anhöllo, att jag skulle komma ned uti riksgäldsafdelningen, måste jag naturligtvis såsom svar på en direkt fråga ärligt säga, att vi beräknat en viss summa såsom ovillkorligen *nu* nödvändig och därtill lagt, hvad som vi ansågo behöfligt för att vara rustade mot kommande behof samt för att kunna stödja den svenska mekaniska verkstadsindustrien. Denna har nämligen blifvit uppammad och förökad genom de stora beställningar, som staten lämnat, och det skulle kunna bli fråga om att afskeda arbetare och nedlägga en del af verksamheten. Detta kunde ej vara lämpligt.

När nu emellertid, som sagdt, den frågan ställdes till mig, huru långt vi kunde gå ner, enär statsfinansiella skäl fordrade en nedsättning, så måste jag svara, hvad vår uträkning i november hade visat. På det sättet förklaras kanske det kompromissande, som någon kanske vill lägga mig till last. Jag ser nu, att det hade varit mycket bättre för mig, om jag, såsom jag oftast brukar, till det yttersta försvarat, hvad vi ursprungligen begärt. Men när frågan direkt ställdes till mig, måste jag ge ett direkt svar. Vi ansågo det lämpligt att inköpa mer än ögonblickets behof kräfde, för att vi skulle vara rustade för en förutsedd stegring i trafiken, men då nu statsfinansiella hänsyn gjorde sig gällande, var det vår skyldighet att uppgifva det minimum, hvarmed vi *för närvarande* kunde nöja oss.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Det är ju alldeles klart, att jag för min del är mest benägen för att ansluta mig till statsutskottets förslag såsom varande det ur statsfinansiell synpunkt mest tilltalande; men å andra sidan kan det icke nekas till, att det skulle hafva varit önskligt, om statsutskottet uppställt en tablå, däri utskottet till skillnad från den tablå, som i utskottets utlåtande åberopas, uppgifvit, huru det tänkt sig, att en nedsättning skulle kunna äga rum. Då hade man kunnat få klart för sig, på hvad sätt en dylik nedsättning utan olägenhet skulle kunna ske, och det hade då varit goda skäl för att ansluta sig till statsutskottets förslag. Den

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

fråga, som framställer sig just med hänsyn till den förste talarens anförande, är ju den: Kan statens järnvägar med det ifrågasatta anslaget af fyra millioner kronor reda sig utan att behöfva anlita förhyrande af vagnar i så vidsträckt omfattning, som den förste ärade talaren omnämnde? Det vore ju mycket önskvärdt, om man kunde få ett svar på den frågan, och om densamma besvaras jakande, är jag fullkomligt på det klara med, att jag ansluter mig till utskottets uppfattning, ty då är ju den farhåga, som den förste talaren framhöll, undanröjd. Kan emellertid nämnda fråga icke besvaras med ja, utan förhållandet blir, att med ett anslag af fyra millioner kronor statens järnvägar fortfarande måste i samma utsträckning som hittills hyra vagnar och därför betala ut betydliga summor, är jag för min del mycket tveksam, hvilket belopp som bör beviljas.

Herr vice talmannen Pehrson: Herr talman! Med anledning af den siste talarens yttrande ber jag att få meddela, att vid pröfningen af detta ärende, hvilken skedde i närvaro af generaldirektören för statens järnvägar, kom man till det resultatet, att i stället för 8 persontågslokomotiv, af järnvägsstyrelsen beräknade till 416,000 kronor, kunde man nöja sig med 7 sådana lokomotiv, af utskottet beräknade till 364,000 kronor, i stället för 12 tyngre godstågslokomotiv, af järnvägsstyrelsen beräknade till i rundt tal en million kronor, kunde man nöja sig med 10 sådana lokomotiv för en kostnad af 830,000 kronor, i stället för 10 växel- och lokaltågslokomotiv, af järnvägsstyrelsen beräknade till 400,000 kronor, kunde man hjälpa sig med 8 sådana lokomotiv, af utskottet beräknade till 320,000 kronor, i stället för 30 person-, post-, fång- och packvagnar, af järnvägsstyrelsen beräknade till 750,000 kronor, kunde man hjälpa sig med 20 sådana vagnar, af utskottet beräknade till 500,000 kronor, i stället för 300 täckta godsvagnar jämte bromsinrättningar, af järnvägsstyrelsen beräknade till 870,000 kronor, kunde man stanna vid att anskaffa allenast 250 sådana vagnar, af utskottet beräknade till 725,000 kronor och i stället för 450 öppna godsvagnar jämte bromsinrättningar, af järnvägsstyrelsen beräknade till 912,000 kronor, ansåg man sig kunna nöja sig med 350 sådana vagnar, af utskottet beräknade till 700,000 kronor. Slutligen förekom i järnvägsstyrelsens beräkning öfver behofvet af rullande materiel ett anslag till axlar och hjul samt bogier å 652,000 kronor och i fråga om detta vågade man sig på att göra en liten nedsättning, nämligen till 561,000 kronor, för att få sammanlagda beloppet utjämnadt till fyra millioner kronor. Den nedsättning, som sålunda blifvit gjord, har befunnits icke vara större än att den står i ett lämpligt och skäligt förhållande till statens behof af ny rullande materiel under den närmaste framtiden.

Herr Burén: Jag vill endast tillägga ett par ord. Jag ansluter mig fullkomligt till herr Olssons uttalande, att, om man icke får en nöjaktig upplysning om att vagnshyrning icke behöfver

under de närmaste åren ifrågakomma i någon vidsträcktare omfattning, man måste ställa sig tveksam beträffande det föreliggande förslaget. Af en föregående talare, nämligen herr Pantzarhielm, har blifvit upplyst, att år 1901 staten i vagnshyra betalat 592,000 kronor. Detta belopp utgör, enligt hvad jag i hast uträknat, ränta å ett kapital af ungefär 15 millioner kronor. Jag undrar dock, om det icke kunde anses såsom en stor förlust, om ett så stort belopp skulle utgå i vagnshyra under de följande åren, och om det icke vore ekonomiskt klokt att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Pantzarhielm: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt för att jag ännu en gång tager till ordet, men det är därför, att jag för min del anser, att man nu går omkring frågan. Man har icke kommit in i frågans brännpunkt, utan man kringgår frågan, då man säger, att järnvägsstyrelsen kan reda sig ett år. Den föreliggande frågan är en framtidsfråga, en statsfinansiell fråga. Är det nu månne klokt att spara en million och riskera, att nästa år eller om ett par år järnvägsstyrelsen kommer tillbaka till samma punkt, där den stod 1901, så att den måste i vagnshyra betala 582,000 kronor — jag sade nyss 592,000 kronor, men det skulle rätteligen vara 582,000 kronor? Är det klokt att för ögonblicket komma från en utgift på en million kronor, hvilken skulle sätta järnvägsstyrelsen i stånd att öka sitt förråd af vagnar, hvarigenom vagnshyran ovillkorligen skulle komma att minskas, riskera att om icke nästa år så åtminstone efter ett par år i vagnshyra skulle komma att utbetalas omkring 600,000 kronor per år. Jag nämnde nyss, att man för det belopp, som man nu vill spara in, skulle kunna få 200 vagnar af ett slag eller 300 vagnar af ett annat slag. Det har, såsom jag sade, blifvit ett kringgående af frågan. Jag skulle därför vilja till statsutskottet framställa några direkta frågor. Har frågan om den vagnshyra järnvägsstyrelsen utbetalar varit på tal inom statsutskottet? Har statsutskottet verkligen diskuterat den föreliggande frågan ur synpunkten af hvad detta förhyrande af vagnar innebär och kostar statsverket? Har statsutskottet haft sig bekant, att under år 1901 utbetalats 600,000 kronor i vagnshyra? Allt detta är frågor, som synas mig värda att få svar på, ty däraf beror, huru man skall ställa sig gent emot det begärda anslaget.

Herr Månsson: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan har i hufvudsak behandlats inom vederbörande utskottsafdelning, och då den förelåg i statsutskottet in pleno, ingick man icke så noga på densamma. Det upplystes emellertid då, att generaldirektören för statens järnvägar varit närvarande vid ärendets behandling inom afdelningen, och vidare upplystes, att generaldirektören förklarat sig kunna finna sig i den nedsättning, som nu föreslagits,

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

och att han ansåge, att om fyra millioner kronor beviljades, så vore de nödvändigaste krafven i detta afseende tillgodosedda.

I utskottsbetänkandet finner man, att det, enligt hvad järnvägsstyrelsen anfört, för att möta trafikens kraf, varit nödvändigt att förhyra öfver 300 godsvagnar. Kungl. Maj:t har här föreslagit, att det skulle anskaffas — förutom en del lokomotiv af olika slag såsom persontågslokomotiv, tyngre godstågslokomotiv samt växel- och lokaltågslokomotiv, och 30 person-, post-, fång- och packvagnar — 300 täckta godsvagnar och 450 öppna godsvagnar eller således tillsammans 750 godsvagnar. Då emellertid, såsom jag nämnde, vi icke för närvarande behöfva hyra mer än något öfver 300 godsvagnar, synes det mig, som om äfven med den nedsättning i anslaget, som blifvit gjord, krafvet i detta afseende skulle vara tillräckligt tillgodosedt. Det blefve i allt fall omkring 600 godsvagnar, som skulle anskaffas, eller således dubbla antalet vagnar mot dem, som för närvarande behöfva förhyras, och det synes mig då, som om vi icke behöfde hysa någon fruktan i denna sak. Och då vi nu hört, att den, som står i spetsen för statens järnvägar och således bär ansvaret, förklarat sig kunna åtnöjas med denna nedsättning, synes det mig, som om äfven vi kunde vara med om densamma. Det förefaller mig, som om det vore bättre, att man ginge lugnt, jämnt och stadigt framåt. Såväl för järnvägstrafiken som i synnerhet för de mekaniska verkstäder, hvilka skola utföra beställningarna af dessa vagnar, är det bättre, att förhållandena utveckla sig lugnt och normalt utan ryckningar uppåt det ena året och nedåt det andra.

Då det nu blifvit upplyst, att man kan hjälpa sig med den föreslagna summan, och då vi hört, att generaldirektören för statens järnvägar är nöjd med densamma, samt få antaga, att chefen för civildepartementet jämväl är nöjd därmed, efter som han icke yttrat sig i debatten, synes det mig, som om det vore högst egendomligt, om kammaren skulle gå förbi dem och anslå mer än hvad de anse nödvändigt.

Jag hemställer om bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Pantzarhielm: Herr talman! Jag skall endast säga några ord. Då jag hörde den ärade statsutskottsledamot, som nyss yttrade sig, begära ordet, tänkte jag, att jag skulle få svar på de frågor, jag förut framställt. Han yttrade emellertid icke ett ord om den saken, utan sade precis detsamma som föregående talare sagt, hvarken mer eller mindre. Han sade: Vi hafva nu hyrt 300 vagnar, men låtom oss göra 750 vagnar, så är behofvet tillfredsställdt. Ja, man kan ju möjligen, om man icke vet mera, resonnera på det sättet, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att vi nu äro i början af mars månad, att sjöfarten ännu icke är öppen och att år 1901 järnvägsstyrelsen under mars månad utbetalade 104,118 kronor 97 öre i hyra för vagnar. Det är först nu som trafiken börjar, först nu, som behofvet af vagnar framträder. Det är således icke af någon betydelse

huru många vagnar som för ögonblicket behöfvas, ty för närvarande är det, såsom järnvägsstyrelsen säger, blott en tendens till ökning i trafiken.

Angående anskaffande af ny rörlig materiel vid statens redan trafikerade järnvägar. (Forts.)

Vidare sade den ärade talaren: Låtom oss gå lungt framåt utan ryckningar! Jag förstår icke hvad han menade därmed. Vi hafva för hvart och ett af åren 1901, 1902 och 1903 beviljat 5 millioner kronor till järnvägsmateriel, men nu vill han, att det skall ske ryckning genom att sätta ned anslaget. Jag håller också på, att det skall gå lugnt och stadigt framåt, och att Riksdagen således bör bevilja samma belopp som under föregående år. Då blir det ingen ryckning.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Andersson i Västra Nöbbelöf: Herr talman! Den siste ärade talaren sade, att sjöfarten i hög grad inverkade på järnvägstrafiken och att, då sjöfarten nu snart började, blefve vagnbristen större. Detta är i vissa afseenden riktigt, men jag håller däremot före, att i den mån trafiken går sjöledes, minskas behofvet af järnvägsvagnar.

Men den egentliga sjukan ligger nog däri, att vissa mekaniska verkstäder, som tillverka järnvägsvagnar, få minska sin tillverkning, hvilket äfven jag beklagar. Det kan dock icke hjälpas. Ty staten får i främsta rummet taga hänsyn till hvad den behöfver och icke precis underhålla verkstäderna, och jag håller före, att det äfven för verkstäderna är bättre att minskningen sker succesivt, än om det på en gång skulle blifva allt för stort afbrott i deras tillverkning.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets förslag.

Herr Pantzarhielm: Herr talman! Dessa insinuationer, som nu förekommit från den ena efter den andra af statsutskottets ledamöter, att jag skulle förfäkta enskilda verkstäders intressen, ber jag att få på det bestämdaste tillbakavisa. Jag har uti denna fråga icke talat med någon människa annat än en person, som jämte mig var med vid revisionen och jämte mig fick del af dessa siffror. Jag har icke något slags förbindelse med någon mekanisk verkstad, icke det minsta, och vid sådant förhållande tycker jag, att det är ett sätt, som kanske kan vara från en synpunkt tillåtet, men icke är det åtminstone gentlemannalikt, att, när en person förfäktar en idé, kasta i ansiktet på honom, att han förfäktar enskilda intressen och på detta sätt vrida saken på sned. Jag undanber mig dylikt.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning. Herr talmannen ansåg förstnämnda proposition vara med öfver-

vägande ja besvarad, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, utföll med 156 ja mot 49 nej; och hade alltså kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Om ändring af § 42 i gällande folkskolestadga.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af väckt fråga om ändring af § 42 i gällande folkskolestadga.

I en inom Andra Kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion n:o 64, hade herr *P. Hörnstén* föreslagit, att Riksdagen behagade besluta hos Kungl. Maj:t anhålla, att § 42 mom. 2 och 3 i folkskolestadgan måtte få följande ändrade lydelse:

2. Lärjunge vare pliktig att iakttaga ett sedigt och anstandigt uppförande så inom som utom skolan, visa aktning och lydnad för sina lärare, med uppmärksamhet följa undervisningen, flitigt och noggrant fullgöra sitt arbete, varsamt begagna skolans undervisningsmateriel och öfriga tillhörigheter samt afhålla sig från tobaksbruk i hvarje form under hela den tid han är i skolåldern.

3. Lärjunge, som felar i sina åligganden eller begagnar tobak i någon form, vare i mån af förseelsens beskaffenhet underkastad lindrigare eller strängare bestraffning i enlighet med de föreskrifter, som i detta afseende äro meddelade i det för skoldistriktet gällande reglemente.

Utskottet hemställde dock, att ifrågavarande motion ej måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation af herr *Eriksson* i Elgered, som yrkat bifall till motionen.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet på begäran lämnades till

Om ändring af § 42 i gällande folkskolestadga. (Forts.)

Herr Hörnstén, som anförde: Herr talman! Då jag i utskottet haft tillfälle att försvara min motion, skall jag här i kammaren yttra mig så kort som möjligt. Utskottet har icke velat tillstyrka min motion förnämligast, såsom det synes, på grund af formella skäl, och jag skall däremot icke göra någon invändning, utan endast inskränka mig till att framhålla, att tobaksbrukets skadliga följder i synnerhet på det uppväxande släktet allt mer och mer börjat komma till synes inom vetenskapliga kretsar och till och med börjat upptäckas kunna inverka på dem, som skola tjänstgöra såsom fosterlandets försvarare.

Jag skall anhålla att få uppläsa några antydningar i denna riktning från en major i Förenta Staternas armé.

Major Hanston, en af officerarne vid den i Washington förlagda marinafdelningen, meddelar, att det förhållande råder, att väl en femtedel af alla gossar, som undergå undersökning, äro behäftade med hjärtfel. Hans första fråga till en gosse, som söker inträde vid marinen, lyder: Röker ni? — Nästan utan undantag svaras »nej!», men de bruna fingrarne och munnen skvallra i många fall om motsatsen. Läkare påstå, att cigarettrökning hos gossar uppkallar hjärtfel, och att i nittionio fall af hundra, där kasserandet af blifvande »blå-jackor» sker på grund af detta fel, den egentliga orsaken är att söka uti öfverdrifvet bruk af detta olyckliga njutningsmedel.

Det är ett mycket anmärkningsvärdt förhållande, som här framträder, så mycket mera anmärkningsvärdt som iakttagelserna komma från personer, hvilka varit i stånd att dag efter dag, månad efter månad göra sina observationer.

Härtill må tilläggas:

Tobaken är första länken i den kedja af frestelser, hvilka ungdomen är underkastad, samt efterföljes lätteligen af starka dryckers förtärande, schweizeribesök och andra ännu värre saker. Härom säger för öfrigt en af våra främste skolhygieniker:

»Begagnandet af tobak, under hvilken form som helst, bör förbjudas lärjungarna vid de allmänna skolorna. Detta icke blott för skadligheten af denna njutning för barn och ungdom, utan äfven därföre, att en sådan vana, grundlagd i ungdomen, lätt för med sig andra småsynder, att ej tala om den därmed lätt grundlagda vanan för slöseri. Den, som ej röker, trifves ej heller gärna i dessa kvalmiga och rökiga nästen, där ungdomen så lätt förslösar sin spänstighet och styrka så till kropp som själ. Den lärjunge, som för andra gången beträdes med öfverträdelse af detta förbud, bör straffas strängt och därjämte gå förlustig hvarje slag af belöning». (Handledning i skolhygienen af A. E. Goldkuhl.)

Detta styrker i väsentlig mån min motions syfte, att det bör finnas ett lagstadgadt förbud för skolbarn att begagna tobak. Därtill kan jag äfven lägga, att tobakshandlare till och med hafva fästat

Om ändring af § 42 i gällande folkskolestadga. (Forts.)

uppmärksamhet vid min motion och sagt, att det ofta händer, att barn i skolåldern inträda i deras butiker för att köpa en cigarett, men mindre sällan händer det, att de, som vunnit inträde i elementarläroverken, göra sig skyldiga till en sådan förseelse.

Huru härmed förhåller sig, kan jag ju icke bestämdt kontrollera, men faktiskt är, att en sådan upplysning meddelats mig af en cigarrhandlare här i Stockholm. Dessutom hafva tidningsartiklar tillsändts mig om tobakens skadliga inverkan, hvilket allt visar, att frågan om ett förbud för tobaks användande är af så stor vikt, att den bör uppmärksammas af lagstiftningen. Nu har jag emellertid icke tilltrott mig att gå längre än att föreslå en ändring i folkskolestadgan för att begynna från början. Kan man sedan komma längre, så är det ju alldeles tydligt, att, såsom det i allmänhet ter sig med lagstiftning, man bör taga en kugge i sänder.

Det har af utskottet påvisats och äfven i min motion påpekats, att det redan på 1700-talet funnits ett förbud för ungt folk under 21 år att röka tobak, och det är troligt, att detta förbud respekterades på den tiden och kanske äfven långt framåt. Nu är förhållandet emellertid, att icke endast skolbarn begagna tobak, utan jag har med egna ögon sett, att dibarn få begagna sig däraf. — Ja, jag har låtit herrarne skratta ut, men jag står icke här och ljuger; jag upprepar, att jag själf sett sådant — dibarnen ha dock varit öfver ett år gamla, och då man finner, att dylikt, om ock i enstaka fall, existerar, så anser jag, att det är på sin plats att börja vidtaga någon lagstiftningsåtgärd, som stödjer hvad utskottet nu anfört angående lärarekårens åtgöranden. Jag anser nämligen, att lärarekåren bör erhålla något stöd i sitt ingripande mot tobaksofoget.

På grund af hvad jag nu anfört anhåller jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Berg i Stockholm: Då motionären yrkat, att kammaren måtte bifalla hans motion, ber jag få säga några ord. Det synes mig otänkbart, att kammaren skulle bifalla motionen, sådan den nu föreligger, och det af rent formella skäl. Motionären har önskat, att i folkskolestadgans § 42 mom. 3 måtte inskjutas de af honom kursiverade orden: »*eller begagnar tobak i någon form.*» Men det har härvid händt honom det lilla missödet, att han inskjutit nämnda ord i momentet, icke sådant det nu lyder, utan sådant det lydde för några månader sedan. Den 21 juni förra året beslöt Kungl. Maj:t på framställning af den s. k. tvångsuppfostringskommittén, att momentet skulle erhålla en helt annan formulering, än det förut haft och än det hade i den upplaga af folkskolestadgan, som motionären fick fatt i, när han skref sin motion. Men det kan väl icke vara motionärens mening, att Riksdagen nu skulle bedja Kungl. Maj:t att taga tillbaka den förbättring i momentets lydelse, som genomfördes för några månader sedan, och detta utan att någon anledning därtill föreligger, och utan att någon motivering därför förebragts.

Om ändring af § 42 i gällande folkskolestadga. (Forts.)

Ur rent formell synpunkt tyckes det mig således otänkbart, att kammaren skulle kunna bifalla motionen.

I fråga om motionens innehåll ber jag få anmärka, att utskottet i tre hänseenden varit absolut enigt med motionären: 1) däruti, att tobaksbruket bland barn är ett vedervärdigt och skadligt oskick, 2) däri, att detta oskick bör af lärarne motarbetas och 3) däri, att lärarne härvid böra hafva stöd af gällande bestämmelser.

Utskottet har på ett visserligen kortfattadt men, som mig synes, tämligen fullständigt sätt betonat vådan af tobaksbruket bland barn icke endast i fysiskt utan äfven i intellektuellt och moraliskt hänseende. Men utskottet har därjämte framhållit, hvad som synes ha varit motionären obekant, nämligen att lärarekåren själf kraftigt tagit denna sak om hand, dels genom att år 1899 föranstalta om en omfattande undersökning och utredning angående tobaksbrukets utbredning bland folkskolebarn i olika delar af landet, dels ock genom att år 1900 på grundvalen af denna undersöknings resultat vända sig till Kungl. Maj:t med begäran om föreskrift, att undervisning rörande tobakens verkningar skulle i skolorna meddelas. Utskottet har vidare framhållit, att denna framställning från folkskollärarekåren blifvit så godt som omedelbart efter det den framkommit af Kungl. Maj:t bifallen på så sätt, att Kungl. Maj:t i gällande normalplan af år 1900 infört de bestämmelser, som utskottet anför på sidan 4, och i hvilka föreskrifves, att vid redogörelsen för människokroppens byggnad, förrättningar och vård en efter lärjungarnas uppfattningsförmåga lämpad undervisning om de narkotiska ämnenas natur och verkningar bör meddelas, samt att vid undervisningen i kristendomskunskap faran af de narkotiska ämnenas bruk bör med allvar och kraft framhållas.

I betraktande af dessa af Kungl. Maj:t gifna bestämmelser måste jag för min personliga del, ehuru lika varm barnavän och lika afgjord tobaksfiende som någonsin motionären, dock medgifva, att lärarne och skolråden numera i sin kamp mot tobaksbruket bland barn äga allt det stöd, de af Kungl. Maj:t rimligen kunna begära. Om emellertid lärare och skolråd i något visst skoldistrikt skulle finna sig behöfva ytterligare stöd för samma ändamål, kunna de själfva skaffa sig detta genom att, hvar för sitt skoldistrikt, i dess särskilda skolreglemente införa utryckligt förbud mot tobaksbruk, såvida de nämligen finna, att ett sådant skulle lända saken till fromma.

Mycket annat kunde vara att anföra gent emot hvad motionären framställt. Men då jag antager, att kammaren i dag gärna önskar sysselsätta sig med andra saker än tobakstuggning, vill jag för att förkorta debatten nu sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hörnstén: Ordföranden i utskottet har lämnat den upplysningen, att ordalagen i tredje momentet blifvit af mig olyckligt valda, om jag så får uttrycka mig. Med anledning häraf får jag säga, att skälet ju var helt oskyldigt, då jag icke fick tag i någon

Om ändring af § 42 i gällande folkskolestadga. (Forts.)

folkskolestadga, som innehöll den ändring ordföranden nämnt. Jag hade vid motionens författande icke ens kännedom om det cirkulär, hvari ändringen införts. Men med anledning af dessa formella anmärkningar skall jag be att få tillkännagifva, att jag icke kommer att yrka på omröstning vid frågans afgörande.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m.

Härefter företogs till afgörande Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 6, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning om landets skatteförmåga m. m.

Till förberedande behandling hade utskottet emottagit en inom Andra Kammaren af herr *J. P. Jansson* i Saxhyttan väckt motion, n:o 60, i hvilken föreslagits, att Riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning om landets skatteförmåga samt i det förslag till statsreglering, som komme att föreläggas nästa års Riksdag, föreslå den begränsning af statsutgifterna, hvartill en sådan utredning kunde gifva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Sedan berörda hemställan blifvit uppläst, yttrade motionären

Herr Jansson i Saxhyttan: Då jag väckt denna motion under förhoppning, att åtminstone denna kammare skulle lämna sitt bifall till densamma, kan jag icke underlåta, att mot utskottets enhälliga afstyrkande af densamma vända mig till kammaren med en vördsam anhållan, att kammaren måtte taga denna fråga under skärskådande.

Då utskottet såsom hufvudsakligt skäl för sitt afstyrkande af min motion anfört, att mitt förslag skulle vara allt för vidtgående, så anser jag mig böra söka redogöra för motionens innebörd.

Då stadsbudgeten under några år mer än fördubblats och då enligt min uppfattning någon tillförlitlig utredning om landets skatteförmåga icke blifvit för Riksdagen framlagd, så har jag ansett nödigt att få en sådan till stånd och därför framkommit med mitt förslag. I min motion har jag angifvit, att det enligt min uppfattning vore af underordnad betydelse, på hvilket håll beskattningen lades. Vid sådant förhållande anser jag, att utskottet icke haft anledning att

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

orda om, att mitt förslag skulle vara så vidtgående, att detsamma kunde tjäna till ledning vid en utredning om en rättvis och jämn fördelning af skatterna.

Hvad jag först och främst åsyftat är att få till stånd en utredning om landets skatteförmåga. Jag vill därför ändra mitt förslag därhän, att jag afstår från ordet »allsidlig» och äfven från hvad som finnes nämndt om »begränsning af statsutgifterna». Därmed skulle ett af utskottets hufvudskäl mot förslaget bortfalla. Jag gör detta så mycket hellre, som jag tror, att, om en sådan utredning komme till stånd, alla nödiga faktorer skola komma att tagas med i betraktande. Jag tror också, att om af en sådan utredning skulle framgå, att landets skatteförmåga vore för hårdt anlitad, regeringen icke skall underlåta att vid de statsregleringar, som sedermera komma att uppgöras, taga hänsyn härtill.

Efter en sådan ändring af förslaget anser jag mig berättigad uttala den förhoppningen, att utskottets ledamöter skola gå med på detsamma.

Utskottet säger, att det funnit min framställning af landets finansiella ställning för mörk. Jag vill icke bestrida, att så kan vara fallet. Men däremot vågar jag bestämdt påstå, att min framställning icke blifvit vederlagd af hvad utskottet andragit i berörda hänseende. Då jag nu ämnar inlåta mig på att söka vederlägga utskottet, så vågar jag icke framträda med egna krafter, ty jag anser mig allt för okunnig på det nationalekonomiska området, utan ämnar jag taga till hjälp en auktoritet.

Utskottet påvisar huru stora tillgångar finnas i våra statsjärnvägar, våra malmer, våra torfmossar, våra skogar, våra vattenfall o. s. v. Och längre ned talar utskottet om, huru mycket penningar som finnas insatta i banker, och kreditanstalter. Allt det där har man sett förut. Det fans angifvet i finansbetänkandet, som åtföljde den kungl. propositionen i härordningsfrågan.

Jag vill gent emot hvad här är anfördt anföra yttranden af en professor i nationalekonomi. Jag har här i min hand en broschyr som bär titeln »Den ekonomiska vetenskapen och näringsskyddet», af professor Fahlbeck. Denne författare uppställer i detta arbete frågan: »Är Sverige ett ekonomiskt starkt land?» Han yttrar därvid: »Den första fråga, man har att besvara, när det gäller att ordna ett lands ekonomiska förhållanden, är den, huruvida det i jämförelse med andra länder är ekonomiskt starkt eller svagt. Att ett land äger stora naturliga hjälpkällor båtar i och för sig föga. Allt beror på jämförelsen med de andra länderna, huruvida det är rikare eller fattigare än de, ty det är i konkurrenskampen med dem, som krafterna skola mätas.» Detta var 1874. Vidare säger samme författare i afhandlingen om Sveriges nationalförmögenhet af år 1890: »Det intryck, man vid studiet af ofvan anförda posters förändringar erfar, är i det hela icke synnerligen gynsamt. Jordbruksfastigheten har, om hänsyn tages till folkmängdstillväxt, å densamma nedlagda

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

kapital m. m., aftagit i värde i stället för tilltagit. Industriella byggnader med därtill hörande maskineri uppvisa visserligen en betydande procentisk värdetillväxt, men den absoluta ökningen är ringa. Endast järnvägarne representera en stor tillväxt uti landets produktiva förmögenhet. Den mest betydande och en i sig själf verkligen stor insats uti landets förmögenhetstillväxt hafva boningshus och därmed jämförliga byggnader gifvit. Sammanställes denna med den jämförelsevis ringa utvecklingen af produktionsmedlen, kan man dock ej så mycket glädjas däröfver. Slutligen vittnar den snabba tillväxten af landets utländska skuld under full fred och under en tidsperiod, som inom sig rymmer ett skede af ekonomisk utveckling inom hela den civiliserade världen, hvartill intet motstycke finnes, synnerligen ogynnsamt om den svenska förmögenhetens framgång under samma tid. Skuldbördans förökande visar mer än något annat, att tillväxten särskildt uti rörligt kapital icke svarat mot behofvet. Detta är den mörka punkten uti den eljest i många afseenden ljusa taflan. Befintliga besparingar hafva icke fått användas för kapitalbildningen, såväl den fasta uti produktiva företag som den rörliga, utan hafva nedlagts förnämligast uti byggnader, så framt de ej åtgått för anskaffande af dyrbarare husgeråd och höjande af lefnadssättet. — Nu uttalade omdöme om den svenska förmögenhetens utveckling under förevarande period jäfvas ej, såsom någon tilläfventyrs vore böjd att tro, af de under samma tid ständigt växande insättningarne uti sparbanker och andra sparkasseräkningar (bankernas depositionskonton, lif- och kapitalförsäkringsanstalter m. m.) Dessa i sig själfva så glädjande företeelser lämna föga upplysning om nationalförmögenhetens tillväxt. Man må endast rätt bedöma dem. Flertalet af de nämnda inrättningarne äro under perioden tillkomna; de ökade tillfällena till besparingars placering uti banker medföra en tillväxt uti synbara tillgångar, utan att därmed är gifvet, att verkligen nya tillkommit. Hvad som förut utlånades man och man emellan eller äfven blef liggande på kistbotten öfverlämnas mer och mer till bankerna för att genom deras bemedling tillhandahållas lånesökande. Tillväxten uti synliga besparingar är alltså mera skenbar än verklig. Men vidare är i allmänhet om dessa besparingar att märka, att de väl samtliga intet annat representera än *inhemska fordringar*, skuldförbindelser, som en del af befolkningen äger hos den andra. Tillväxt uti dylika värden innebär icke en tillväxt uti nationalförmögenhet, ty den enes tillgodohafvande motsvaras af den andres skuld.»

Vidare säger samme författare: »För att rätt förstå betydelsen af dessa siffror» — han har förut angifvit några siffror — »borde man kunna jämföra dem med motsvarande för andra länder. Detta är på grund af bristande material till en sådan jämförelse icke möjligt; men vi tro oss ändock kunna, med ledning af hvad man i allmänhet känner om de olika staternas yttre och inre ekonomiska läge, uttala det påståendet, att intet annat land i Europa förmår uppvisa en proportionsvis så stor negativ post uti räkningen öfver sina tillgångar. Med andra ord, Sverige äger i förhållande till sin nationalförmögenhet

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

en större (utländsk) skuld än andra länder, med hvilka en jämförelse lämpligen kan ifrågakomma. Detta påstående torde förvåna mången. Endast *statsskulden* utgör i Frankrike vid pass 31,7 och i England 18,5 milliarder francs, motsvarande respektive 830 och 500 francs pr hufvud af befolkningen, en kvot vida öfverstigande den, som hela den svenska utländska skulden gifver, 128 kr. eller 178 francs ungefär, om skulden, som här skett, upptages blott till 600 millioner kronor. Men man begår ett stort misstag, om man lägger statsskuldens eller öfver hufvud den i ett land utställda obligationsskuldens storlek till grund för denna jämförelse. Endast den del däraf, som befinner sig på utländska händer, får räknas, ty endast den är ur nationalförmögenhetens synpunkt *skuld,* en negativ post, hvarmed den förras summa måste minskas. Skuldförbindelser mellan medlemmar af samma folk, oafsedt naturligen af hvem de utfärdats och af hvem de innehafvas, af enskilde eller staten, bidraga ej att öka nationalförmögenheten, men icke heller att minska den. Dessa värden gå ut mot hvarandra, såsom vi ofvan i kapitlet I hade tillfälle att omnämna. Statsskulden liksom andra skulder kunna endast då göra afdrag uti nationalförmögenheten eller öfver hufvud uppföras uti räkningen öfver densamma, när de äro placerade utanför landet. — Men af Storbritanniens statsskuld befinner sig blott en försvinnande ringa del, om ens något på utländska händer, under det att samtidigt engelsmäns fordringar i utlandet äro ofantligt stora. Englands nationalförmögenhet belastas därför icke af någon negativ post; tvärtom skulle räkningen öfver skulder till och fordringar hos utlandet för detta land gifva en positiv post af säkerligen enorm storlek. Troligt är att samma förhållande så till vida gäller äfven Frankrike, att det mesta af utelöpande obligationer befinner sig inom landet, och hvad som är utanför detsamma mer än väl täckes af utländska fordringar, hvaraf Frankrike anses äga 20 à 25 milliarder francs. Att på enahanda sätt Amerikas Förenta stater trots sin alltjämt betydande statsskuld (omkr. 1,282 millioner dollars 1886 (1/7), hvartill komma de enskilda staternas skulder med vid pass 228 millioner dollars) långt ifrån att äga ett minus uti nationalförmögenheten för skulder, tvärtom hafva att uppvisa ett mycket stort plus uti fordringarne på utlandet, är utom allt tvifvel. Detsamma gäller i mer och mindre mån om Holland, Belgien, Tyskland, Danmark och Schweiz. Samtliga dessa länder och möjligen äfven några andra besväras ej af en negativ post uti räkningen öfver nationalförmögenheten. Förhållandet till utlandet ställer sig för dem så, att de efter afräkning af skulder till och fordringar hos detsamma blifva i mer eller mindre mån dess kreditorer. — Mot de nu nämnda ländernas utländska tillgodohafvanden svarade öfriga ländernas »skulder till utlandet». Blott de senare laborera alltså med en negativ post uti nationalförmögenheten. Dessa länder äro väl de flesta kolonialländer jämte södra Amerikas stater äfvensom öfriga ej förut nämnda länder i Europa. Att mellan de senare angifva ordningen i fråga om den utländska

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

skuldens relativa storlek är oss icke möjligt. Men det synes oss föga troligt, att denna någonstädes uppgår till nära tiondedelen af hela nationalförmögenheten utom beträffande Sverige. Italien, Ryssland och Turkiet äro väl de länder, som skulle med Sverige täfla i detta afseende. Dock tro vi icke, såvidt vi af tillgängliga uppgifter kunna döma, att dessa länders utländska skuld efter afdrag af motsvarande fordringar uppgår till, långt mindre öfverträffar, den procentsiffra, som räkningen öfver Sveriges nationalförmögenhet utvisar. Den svenska nationalskulden måste fördenskull i förhållande till den totala förmögenheten betraktas som abnormt stor, ett förhållande, som tydligen vittnar mycket ogynsamt om landets ekonomiska styrka.»

Jag öfverlämnar till kammaren att bedöma värdet af de bevis, som utskottet andragit till styrkande af landets goda ekonomiska förmåga.

Utskottet har försökt bortförklara värdet af handelsstatistiken. Utskottet säger nämligen: »Det är ingalunda blott i Sverige, som den officiella statistiken visar en tilltagande underlägsenhet uti utförselns penningvärde i förhållande till införselns, utan detta är fallet i de flesta europeiska länder, hvadan den måttstock, som motionären härutinnan gjort gällande för landets ekonomiska ställning, icke låter sig använda i sådan omfattning som af motionären skett. Mycket är vid dylika jämförelser mer skenbart än verkligt.»

Ja, nog kan det hända, att statistiken är oriktig. Men af det förhållandet, att statistiken visar, att i de flesta länder i Europa införseln är större än utförseln, framgår icke dess oriktighet, ty det låter tänka sig, att fastän i ett land införseln är större än utförseln, detta land likväl icke behöfver skuldsätta sig. Däremot måste enligt min uppfattning, de länder komma i skuld, hvilka icke hafva inkomster, som kunna täcka underbalansen. Om t. ex. ett land äger räntebärande papper, fordringar på utlandet o. s. v., så gifver räntan härå en inkomst, som kan motsvara balansen, och då behöfver ingen skuld uppstå. Detsamma blir förhållandet, om landet t. ex. producerar guld, hvarmed underbalansen kan täckas. Men om ett land icke äger sådana räntebärande papper eller guld eller andra dylika inkomster, då blir det betänkligt, om införseln öfverstiger utförseln.

Hvad beträffar statistiken för Sverige, så vill jag icke påstå, att den i allo är riktig. Jag vill medgifva, att den kan vara oriktig. Det kan hända, att den har felaktiga uppgifter på några tiotal millioner årligen. Men att därmed bortförklara hvad jag anfört lär väl icke gå för sig. Ty ingen lär väl påstå, att vi exportera mera varor än vi införa. Och om införseln är större än utförseln, då uppstår ju det förhållandet, att vi komma i skuld. Och dessutom hafva vi att betala räntan på vår utländska skuld, som är en stor summa, och däraf följer, att vi ovillkorligen måste skuldsätta oss.

Till sist vill jag draga i tvifvelsmål, huruvida det kan vara klokt att, såsom utskottet gjort, trygga sig till, att vi hafva kredit i utlandet. Jag har härvid ingen auktoritet att åberopa, men jag vet, att om en enskild person förfar på det sättet, att han icke själf gör

upp beräkning rörande sin affärsställning och icke beräknar, huru mycket han har att hushålla med, utan endast litar på krediten, så anses han vårdslös, och man säger, att han handlar oklokt.

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

På grund af hvad jag nu och i motionen anfört, vågar jag, herr talman, i anledning af motionen hemställa, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning om landets skatteförmåga, och anhåller jag, herr talman, om proposition på detta mitt yrkande.

Herr Lindvall: Herr talman! Redan vid den första behandlingen inom utskottet af den nu förevarande motionen kommo vi där till den uppfattningen, att vi icke hade något annat att göra än att afstyrka densamma. Motionären begärde faktiskt en »*allsidig*» utredning, och utskottet kunde naturligtvis icke rätta sig efter något annat, än hvad motionen innehöll. Vi ansågo inom utskottet, att en sådan utredning, som den af motionären åsyftade, vore allt för omfattande och skulle draga alldeles för långt ut på tiden. Det skulle helt enkelt vara omöjligt att redan till nästa års riksdag hinna inkomma med en dylik utredning, hvilken — såsom utskottet säger — är »en utredning af större omfattning än något uppdrag, som hitintills torde blifvit någon svensk utredningskommitté anförtrodt.» Då denna utredning skulle taga en tid af flera år, innan den blefve färdig, skulle säkerligen förhållandena på många områden hunnit att gestalta sig annorlunda. Att budgeten stiger, är visserligen ägnadt att ingifva bekymmer, men då man vet, att statslånen väsentligen användas för produktiva ändamål, och om man därjämte kastar en öfverblick öfver landets resurser, framstår det hela lyckligtvis icke så mörkt.

Af statistiken finna vi, att år 1902 utgjorde taxeringsvärdet å fast egendom, tillhörig enskilda personer, 4,698,000,000 kronor. Statens och kommuners fasta egendom var nämnda år upptaxerad till 556,824,000 kronor. Detta senare taxeringsvärde anses vara ganska lågt tilltaget, särskildt hvad statens egendom vidkommer. Statens fasta egendom var år 1902 upptaxerad till 140,415,000 kronor, och i detta värde ingår då äfven värdet af alla statens skogar samt utarrenderade domäner. Statens skogar utgjorde år 1902 11,000,000 tunnland. I denna arealsumma ingår dock rätt stor procent impedimenter, men om man, för att icke räkna för högt, anser, att 50 procent af hela arealen är medelgod skogsmark, blir det minst 5,500,000 tunnland medelgod skogsmark, som tillhör staten. Denna skogsmark torde med hänsyn till den å densamma befintliga skogens bestånd kunna lågt beräknas hafva ett medelvärde af 50 kr. per tunnland. Alltså skulle det sammanlagda värdet af statens skogar uppgå till 275,000,000 kronor. Vid köp och försäljning enskilde emellan brukar den årliga inkomsten af en skog beräknas till minst 4 kronor per tunnland, och enligt denna beräkning skulle staten af sina skogar årligen ha en inkomst af ungefär 20,000,000 kr. Sta-

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

tens årliga inkomst af skogarne uppgår för närvarande till c:a 10 à 12,000,000 kronor.

Man skulle kunna säga, att de rörliga tillgångarne inom landet, såsom inventarier, maskiner, kreatur, m. m., fullt uppväga Sveriges hela skuld till utlandet. Våra sågverksaffärers förlag kan beräknas hafva ett värde af 150,000,000 kronor. Järnvägarnes förlag uppgå till minst 50,000,000 kronor. Dertill kommer värdet af kreatur, spannmål, landtbruksredskap, sockerbruk m. m.

Såsom ett bevis för, att våra värdepapper icke endast gå till utlandet, utan äfven strömmen går i annan riktning, inåt, vill jag framhålla, hurusom t. ex. Grängesbergs—Oxelösunds bolagspapper, som hafva ett marknadsvärde af 30,000,000 kronor och hvilka för några år sedan till öfvervägande del vore i utländska händer, nu lär ba öfvergått till svenska händer, så att cirka 90 procent af desamma äro inom landet.

Vid tal om riksstatens stora stegring torde äfven böra framhållas, att numera ingår i den en massa kontanta löner, som förut utgått in natura och därför icke voro synliga. Afskrifningen af grundskatterna får icke heller glömmas härvidlag, liksom man icke får glömma, att Sveriges folkmängd under de sista 20 åren vuxit med 30 procent samt att penningvärdet fallet minst lika mycket.

Jag vill äfven för kammaren påpeka, hvad utskottet säger å sid. 3 af det nu förevarande betänkandet. Där står upptagen en tablå, af hvilken framgår, att år 1893 funnos på depositionsräkning insatta i banker inom landet 321,000,000 kronor, under det att motsvarande summa 10 år därefter, år 1902, uppgick till 623,000,000 kr., eller nära dubbelt så mycket.

Jag har tagit mig friheten att relatera dessa fakta för att visa, att förhållandena icke äro så mörka, som motionären tyckes anse. Utskottet har icke heller kunnat komma till något annat resultat, än det herrarne här finna, nämligen yrkande om afslag å motionen, och till denna utskottets hemställan ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr Moll: Herr talman, mina herrar! Den ärade motionären yttrade, att utskottet icke ådagalagt, att hans framställning af den ekonomiska ställningen i landet är för mörk. Såvidt jag kan finna af det förevarande utlåtandet, har utskottet till deras rätta värde reducerat de sifferuppgifter, på hvilka motionären hufvudsakligen stöder sig, och dessutom har utskottet anfört en hel del andra siffror, hvilkas riktighet motionären icke kunnat jäfva och hvilka bestyrka utskottets ljusare uppfattning af den ekonomiska ställningen. Jag tror således för min del, att utskottet lyckats ganska väl i sin afsikt att visa, att motionärens framställning är för mörk. Hade utskottet det velat, tror jag, att det varit mycket lätt för utskottet att ytterligare anföra en hel del statistiska uppgifter till stöd för den mening, utskottet förfäktat. Det kan ju vara tillräckligt att här endast påminna om statistiken rörande den svenska lifförsäkringsverksamhetens ut-

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

veckling under de senaste 10 åren. Därom har utskottet ingenting yttrat, men denna verksamhet representerar, som vi alla veta, en väsentlig del af det svenska folkets besparingar.

Jag har emellertid begärt ordet hufvudsakligen för att inlägga en bestämd gensaga mot motionärens påstående, att »vi kommit på vinglig stråt». Med »vi» kan i detta sammanhang icke menas annat än svenska folket; och svenska folket har icke gjort sig förtjänt af att stämplas som vinglare.

Då det väl icke kan vara lämpligt, att kammaren genom att bifalla motionen godkänner vare sig motionärens öfvertygelse, att vi kommit på vinglig stråt, eller hans uppfattning af landets ekonomiska ställning, skall jag tillåta mig att instämma i yrkandet på bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Månsson* och *Jönsson* i Gammalstorp.

Herr Jansson i Saxhyttan: Herr talman! Jag ber att först med några ord få vända mig mot herr Moll.

Han sade, att jag icke vederlagt de siffror, som utskottet här framlagt, och hvilka skulle bevisa, att min framställning varit för mörk. Ja, det är sant, att jag själf icke gjort det, men jag har med hjälp af en auktoritet på detta område, en professor i nationalekonomi, sökt att visa deras oriktighet. De siffror, som man här åberopat, utvisa endast, huru mycket medel varit och äro insatta i bankerna, men, mina herrar, hvad har det för betydelse i nationalekonomiskt hänseende att veta, huru fordringar och skulder ställa sig inom landet? Om en del personer ha medel insatta på deposition och på sparkasseräkning, så motsvaras detta af andra personers skuld, och häraf kan — så vidt jag förstår — icke grundas något omdöme om landets ekonomiska ställning.

Gent emot herr Lindvall har jag icke mycket att yttra.

Han talade om, att fastigheternas taxeringsvärde stigit högst betydligt i vårt land, men denna omständighet kan enligt mitt förmenande icke spela någon roll i nu berörda hänseende. På tal om grundskatterna — som den ärade talaren berörde, och hvilkas afskrifvande han ansåg utgöra ett plus i vår ekonomi — ber jag att få erinra, hurusom en kommitté, som år 1887 tillsattes för att föreslå åtgärder för upphjälpande af landets näringar, uttalade som sin mening, att man för jordbrukets främjande borde afskrifva grundskatterna helt och hållet. Vi hade då en statsbudget på några och 70 millioner kronor. Nu äro vi uppe vid 180 millioner kronor. Ha vi fortsatt på den vägen och hjälpt våra näringar genom afskrifvande af skatter? Nej, vi ha gått en annan väg. Den ena näringen har fått hjälp på den andras bekostnad, och slutet har blifvit, att alla näringar blifvit så tryckta af skatter, att det kan vara fråga om, huruvida de i en framtid kunna stå ut i konkurrenskampen med utlandet.

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

Jag kan således icke finna, att jag blifvit på något sätt vederlagd vare sig af herr Moll eller af herr Lindvall, och jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Holmgren: Herr talman! Då den föreliggande motionen synes mig vara en af de mest viktiga och behjärtansvärda, som föreligga till behandling för 1903 års riksdag, tillåter jag mig att med några få ord göra några inlägg mot det sätt, hvarpå utskottet behandlat motionen och delvis äfven motionären.

Jag anser icke, att detta afstyrkande utskottsbetänkande träffat själfva saken. Men där sakliga förhållanden tala, måste all motsägelse tystna. Motionären begär ju en *utredning* om något, som ligger mycket nära till hands. Han utgår därifrån, att hos vårt folk genom de oupphörligt stegrade budgeterna alstrats en nervös känsla däraf, att icke »allt är bra som det är». Om nu folket har en sådan känsla — och detta torde vara obestridligt — så är det ej tillräckligt att af en massa siffror uppställa en tabell, som väl synes vara bevisande, men af den, som är van att röra sig med siffror, kan användas nästan i hvilket syfte som helst. Känner svenska folket, d. v. s. den stora skattdragande allmänheten, att något allvarligt måste göras för att erhålla klarhet i frågan — och att så är förhållandet vill motionären göra gällande — så förefaller det mig, som om utskottet icke bort tillbakavisa den framställning, som innefattas i motionen. Öppna sår äro alltid att föredraga framför dolda fistelgångar; och då denna fråga nu en gång blifvit väckt, anser jag, att det skulle vara mycket betänkligt, om svenska folkets representation tillbakavisade den i ämnet gjorda framställningen, betänkligt icke minst med afseende å vårt förhållande till utlandet, som ju af den omständigheten, att vi vilja undvika utredning i frågan, kunde draga oriktiga slutsatser om vår affärsställning. En enskild person, hvars ekonomiska ställning ansetts vara tvifvelaktig, skulle ju själf vara den förste att önska en utredning angående sin ekonomi.

Utskottet har till en början hängt upp sig därpå, att motionären begärt en »allsidig» utredning. Men hade motionären önskat en *ensidig* utredning, så skulle utskottet utan tvifvel äfven då hafva på grund däraf afstyrkt motionen. Det är vanligt, att man, när man önskar en utredning, begär en något så när allsidig sådan. Allt i världen är relativt, och det kan därför försvaras, att motionären begärt en så fullständig utredning som möjligt.

Jag vill ytterligare betona det förhållandet, att det är den skattdragande mängden af svenska folket. som har rätt att blifva hördt i denna fråga. Det är icke blott utskottets ledamöter, icke blott Riksdagens Andra Kammare, utan hela svenska folket, som i känslan af att det möjligen kan sägas, att man kommit in på en »vinglig stråt», bör söka utreda, att så icke är förhållandet. Innan åtgärder i sådant syfte blifvit vidtagna, kan man ej nedtysta nämnda påstående. Säkerligen förhåller det sig icke så illa, att detta påstående är sant,

men man får se sakerna sådana de kännas och anses vara af dem, som hafva känsla och förstånd.

Då utskottet uttalar, att »anledning icke saknas till bekymmer», så är detta visserligen ett medgifvande åt motionären. Men jag förmodar, att motionären och en hvar af kammarens ledamöter, som vill hafva klarhet i denna viktiga fråga, säger: »sorgens beklagande undanbedes». Här är icke fråga om ord, utan om *handling*. Motionären begär, att något *åtgöres* för vinnande af klarhet i frågan. Att oupphörligt uppskjuta utredningen af fruktan för att något skall upptäckas, som icke är angenämt, är ytterst betänkligt och leder därhän, att en sak, som skulle kunna repareras, kommer in på det obotligas område. Jag tror, att det är motionärens mycket goda syfte, att frågan icke skall komma in på detta område, dit säkerligen ingen af kammarens ledamöter skulle vilja vara behjälplig att föra den.

Utskottet gör ett försök till blomstermålning, i det utskottet vill göra gällande, att det icke är så farligt som motionären anser, och att denne alltså sett saken för mörkt. Ja, »smagen är saa forskjellig». Om utskottets ledamöter se förhållandena ljusare och motionären ser dem mörkare, så är detta en smaksak, men det är för att komma från en sådan ovisshet, som man begär en utredning. Har utredning erhållits, så är det ej längre smaken, utan de sakliga förhållandena själfva, som fälla utslaget.

Då utskottet åberopar de betydliga belopp, som äro innestående hos bankerna, och häri ser ett skäl för motionens afstyrkande, så är detta, så vidt jag kan förstå, ej riktigt, ty med dessa insättningar i bankerna borde sammanställas en tablå öfver jordbrukets ökade skuldsättning, öfver de växlar å många millioner, som landtbrukarne, tryckta af skatter, nödgats belåna i bankerna. Om jag är väl underrättad, gäller det en summa på omkring 400,000,000 kronor. Om dessa penningar gått från arbetarne, som under för dem goda tider förtjänat några hundra millioner, till jordbrukarne för att i form af lån försvaga dessas skatteförmåga och ekonomiska bärkraft, så har ju därigenom nationalförmögenheten icke i någon mån ökats.

Beträffande utskottets uttalande om vår utländska kredit, så veta nog ej utskottets ledamöter bättre än jag och de flesta af kammarens öfriga ledamöter, huru därmed i själfva verket förhåller sig. Utskottet *säger*, att krediten är god, men detta är icke detsamma som att den verkligen *är* god. Jag har af en fackman erhållit den upplysningen, att vår kredit i utlandet icke är så lysande, och att utlänningarne ej äro så angelägna om svenska papper. Upplysningen torde vara mindre tillförlitlig. Upplysning har lämnats af en person, som uppgifvits hafva legat i underhandlingar om anskaffande i utlandet af lån åt svenska staten. Vår utländska kredit är således mycket tvifvelaktig.

Hvad vidare angår handelsbalansen, af hvilken motionären naturligtvis begagnat sig vid bedömandet af vår ekonomiska ställning, så måste det ovillkorligen framstå såsom ytterst betänkligt, att densamma

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

för hvarje år försämras. Vi kunna icke trösta oss med, att i Frankrike och England handelsbalansen är större, ty dessa länder hafva stora inkomster af transitohandel, och dessutom har det rika Frankrike till andra länder utlånat 60 milliarder, hvaraf räntor inflyta. Jag känner en landtegendom, där man håller 50 hästar, men endast en ko. Hvarje landtbrukare måste ju säga, att sådant ej kan bära sig. Men på framställd fråga, huru det går ihop, har jag fått följande svar: »Det går mycket bra, ty vi få pengar från kontoret». När penningar inflyta från andra håll, så kan ju uppkommen brist därigenom blifva betäckt, men dylika inkomster hafva vi ej att tillgripa. Kan man då undra på, att vi ställa oss mycket tveksamma mot utskottets biomstermålning. Skatterna ökas, skulderna växa, och svenska folket frågar: huru skall allt detta gå till slut? En ärad ledamot af denna kammare har för någon tid sedan yttrat, att vi nu hafva kommit till »den sista styfverns trappor». Jag instämmer häri till alla delar. Innehåller nu detta yttrande någon sanning, så borde det vara skäl att akta på motionären och biträda hans förslag.

Kungl. Maj:t har tillsatt många kommittéer, som hafva kostat staten millioner. Bör man då afslå denna framställning om utredning angående landets skatteförmåga? Detta förefaller mig icke vara korrekt handladt.

Jag yrkar bifall till motionärens hemställan.

Herr Österberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för att uttala min personliga tacksamhet till motionären för det mod han visat genom att framkomma med föreliggande motion. Jag kan visserligen icke gå med på motionens motivering, men jag är öfvertygad om, att motionären uttalat hvad hela svenska folket under nuvarande förhållanden känner, nämligen att det är någonting felaktigt i systemet. Det svenska folket känner, huru skatter och pålagor trycka tungt, men det vet icke, huru det skall kunna komma in på en bättre väg.

Jag tycker för öfrigt, att motionären egentligen icke bort klandra utskottet, för att det icke tillmötesgått hans önskan. Ty motionen har dock haft det goda med sig, att den gifvit utskottet ett uppslag till att på det mest eklatanta sätt visa oss, huru vi skött våra finanser, och huru vi *icke* bort sköta dem. På sid. 3 i betänkandet yttrar utskottet: »att statsöfverskottens tid är förbi innebär ej heller något i och för sig oroande. De stora statsöfverskotten voro i själfva verket en oegentlighet, som ingenting annat bevisade, än att man under en följd af år utkräft skatter utöfver behofvet. Detta öfverskott hade till naturlig följd större frikostighet vid beviljande af anslag. Man hushållar gifvetvis strängare med medel, som under budgetåret skola tagas ur de skattdragandes fickor, än med i statskassan förefintliga öfverskottsmedel från föregående statsregleringar.» Här har utskottet medvetet eller omedvetet tydligen pekat på det faktiska såret. Det har visat, hurusom vi under årtionden skött

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

våra statsfinanser på sådant sätt, att vi i statskassan från de skattdragande inpressat flera millioner än vi behöft för statsutgifternas bestridande. Dessa öfverskottsmedel, som vissa år uppgått till 20 à 25 millioner, har förledt vederbörande — regering och Riksdag — att lättsinnigt låta millionerna rulla genom att framkonstruera en massa utgiftsposter, hvilka under andra förhållanden måhända icke skulle ifrågakommit, och som slutligen gjort, att vi kommit därhän, att vi nu stå inför den eventualiteten, att, för att få budgeten att gå ihop, vi måste söka nya skatteobjekt undan för undan. Vi skulle gifvetvis, därest vår tullpolitik varit annorlunda, icke haft dessa öfverskottsmillioner i statskassan. Ty, mina herrar, jag ber att få erinra om, att vi i tullpolitiken icke enbart följt det s. k. skyddstullsystemet, utan att vi huller om buller med detta system rört oss med rena finanstullar, rena okynnestullar. Såsom exempel härpå nämner jag maskintullen. Här i Sverige kunna vi icke tillverka sådana maskiner, som behöfvas för boktryckeri- och bokbinderirörelserna, men det oaktadt har man åsatt dessa varor en värdetull af 10 %. Detta är naturligtvis alldeles oriktigt, helst dylika artiklar på grund af maskintekniken och andra omständigheter faktiskt aldrig kunna tillverkas här i landet, utan alltid måste komma att tillverkas i länder, där de ha världsmarknaden för sig.

Jag vill äfven fästa uppmärksamheten på en annan sak. Det heter, att man skall utreda landets skatteförmåga. Men hvad menar man med landets *skatteförmåga?* Det tyckes i detta afseende finnas två uppfattningar. Den ena uppfattningen tyckes gå ut på, att man kan kräfva ut hur mycket skatter som helst af folket utan att taga hänsyn till, att detta folk därigenom blifver allt fattigare och fattigare. Den andra uppfattningen går däremot ut på, att man söker tillse, att folkets lifsstandard hålles så högt som möjligt, för att på en jämn utbredd välmåga bygga landets framtid. Den förra uppfattningen har fört oss till det nuvarande läget. Vi ha gjort på samma sätt som bonden, hvilken körde hem ved. Han lassade på det ena vedträdet efter det andra, och sade till hästen: tål du det, så tål du det också. Med hästen menar jag här svenska folket. Ty den dag kan nog komma, att, när de, som hylla detta system, lägga det sista vedträdet på lasset, de därigenom knäcka hästens kraft. Motionären har här gifvit ett uttryck åt den känsla, som rör sig hos svenska folket, den känslan nämligen, att vi måste slå in på ett annat system, men han har i sin motion icke lyckats få fram rätta uppslagsänden härför. Men, såsom sagdt, enligt min tanke har utskottet, genom den af mig berörda punkten i utlåtandet, i frågan gifvit ett uppslag, som motionären gärna kan taga fasta på, då han, såsom jag vill hoppas, nästa år ånyo framlägger motion i ämnet.

Herr Moll: Jag vill endast svara den ärade motionären ett par ord.

Han yttrade, att det i nationalekonomiskt hänseende icke hade

Angående utredning om landets skatteförmåga m. m. (Forts.)

någon betydelse, om allmänheten hade stora fordringar hos bankerna, emedan allmänheten nog hade skulder, som motsvarade dessa fordringar. Detta kan låta mycket bra, men jag delar icke den åsikten. Jag ber att få fästa uppmärksamheten därpå, att därest allmänhetens insättningar hos bankerna icke ökats i den grad, som skett, så hade bankerna icke kunnat till allmänhetens, främst till handelns och industriens, förfogande ställa allt jämt växande belopp. Att så kunnat ske, är ett förhållande, hvaröfver man bör känna tillfredsställelse men icke oro.

En talare på västgötabänken uttalade betänkligheter i fråga om vår kredit i utlandet, hvilken, enligt hans framställning, icke skulle vara så lysande. Fackmän hade nämligen underrättat honom om, att det vore ganska klent beställdt med vår kredit i utlandet. Nu uttalade talaren försiktigtvis sina tvifvel om, huruvida de uppgifter han fått, voro fullt sanna. Jag ber att i det fallet få lugna honom genom att hänvisa honom till noteringarne på svenska värdepapper på utländska börser. Om han vill taga del af dessa noteringar, tror jag, att hans oro för vår kredit i utlandet skall blifva häfd.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Därunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag däråa och bifall i stället till det af herr Jansson i Saxhyttan under öfverläggningen framställda yrkandet. Herr talmannen, som nu framställde propositioner å dessa yrkanden, fann den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 6, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit det af herr Jansson i Saxhyttan under öfverläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utvisade 153 ja mot 37 nej; och hade alltså kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m.

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande n:o 2, i anledning af väckt motion om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

I uppgifvet ändamål att bereda valberättigad, som af en eller annan orsak vore förhindrad att vid valtillfälle komma personligen tillstädes, möjlighet att ändock utöfva sin rösträtt, hade herr *C. J. Ödman* i en inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 28, hemställt, att Riksdagen ville till godkännande i grundlagsenlig ordning antaga

dels ett vid motionen fogadt förslag till ändrad lydelse af § 24 riksdagsordningen;

dels ock ett jämväl motionen bilagdt »förslag till lag angående hvad iakttagas skall, när röstberättigad, hindrad att personligen inställa sig vid riksdagsmannaval, ändock vill sin rösträtt utöfva.»

Utskottet hemställde dock, att herr Ödmans motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

af herrar *Elowson, af Callerholm, Darin, Nydal, Ernst Carlson, Bergström* och *Wavrinsky* i Stockholm, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning af, i hvad mån och under hvilka villkor undantag kunde, vid förfall för valberättigad, göras från den i § 24 riksdagsordningen gifna bestämmelsen, att rösträtt ej finge utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställde, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning; samt

af herr *Johnsson* i Bollnäs.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Elowson, som yttrade: Herr talman! Vid öfvergången från den uråldriga fyrståndsförfattningen till en mera modern representation, som i princip grundades på samfällda val, syntes man ha varit angelägen om att i grundlagen fastslå garantier af sådan beskaffenhet, att vid valförrättningen valsedeln skulle blifva ett tillförlitligt uttryck af den röstandes personliga vilja. Äldre författningar funnos, hvilka tilläto, att den röstande kunde vid vissa andra val få gifva sin mening till känna genom fullmäktig; så t. ex. vid val af präst, och så vid kommunala val. För riksdagsmannaval fastställdes emellertid, enligt ordalydelsen af 24 § i riksdagsordningen, att *personlig* inställelse erfordrades såsom oundgängligt villkor för rösträttens utöfvande.

Inom konstitutionsutskottet har man sökt att närmare precisera innebörden af riksdagsordningens 24 §. Såsom framgår af utskottets utlåtande och af den reservation, hvari jag tagit del, har man där allmänt kommit till den uppfattningen, att nämnda § innehåller två

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

bestämmelser, af hvilka hvar och en förtjänar att tagas i särskildt betraktande.

För det första finner man, att det är valmannen själf, som skall *omedelbarligen* gifva uttryck för sin vilja. Betydelsen häraf vinner i åskådlighet och klarhet, om man ställer denna bestämmelses innebörd i belysningen af sin motsats: genom annor man må ingen tillåtas utöfva sin valrätt. För det andra framgår af nämnda § och nämnda undersökning, att riksdagsordningen innehåller en uttrycklig fordran därom, att den väljande skall genom personlig inställelse afgifva sitt votum på därför stadgad tid.

Sagda § bestämmer följaktligen, dels att valsedeln skall vara ett *omedelbart* uttryck af den röstandes egen vilja, dels att valmannen skall personligen infinna sig å bestämd tid och ort för att frambära sin viljeyttring.

En undersökning af de båda bestämmelser, som ifrågavarande § sålunda innehåller, har gifvit mig och mina medreservanter den uppfattningen, att den ena af dem är högre än den andra. Angående den logiska rangordningen dem emellan, kan icke något tvifvel råda. Grundlagens fordran därpå, att valsedeln skall vara ett *omedelbart* uttryck af den väljandes mening, är det principala, det grundväsentliga. Ingen af reservanterna vill afstå från principen om denna omedelbarhet.

Äfven den andra bestämmelsen, nämligen fordran på valmannens personliga närvaro på bestämd tid och ort för att frambära sin viljeyttring, är af stor betydelse, men den är icke det principala, är icke själfva hufvudsaken.

Mina herrar! Det skulle med anledning af ämnet här vara frestande att ingå i en undersökning om tiden och rummet. Men varen lugna, mina herrar, jag skall icke falla för den frestelsen! Dock vill jag framhålla en sanning, nämligen den, att ingen kan samtidigt vara på två ställen; och däraf gör jag en liten tillämpning. Vi kunna, mina herrar, sätta oss in i följande situation: riksdagsmannaval är utsatt att hållas i hufvudstaden. Dagen förut kommer en lokomotivförare till järnvägsstationen och anhåller att få ett samtal med stationsinspektoren. Lokomotivföraren, som antagligen hyser den meningen, att historien om Kolumbi ägg bör kunna tillämpas på det praktiska lifvet, yttrar: jag skall i morgon tjänstgöra på ett tåg, som går norrut. Det lämnar stationen en timme innan riksdagsmannavalet börjar, och jag kan icke under hela dagens lopp komma tillbaka. Men, tillägger han, pekande på en breflåda, jag har här en voteringssedel. Jag ber att få inlägga den i ett konvolut och få ett intyg om, att det är *min* valsedel. Sedan lägga vi in det hela i ett större konvolut och skicka alltsammans på posten till valförrättaren. Stationsinspektoren gör då den invändningen, att grundlagen tillåter icke detta.

Det, som skulle tillfredsställa vår lokomotivförare, är just den förändringen i grundlagen, som motionären åsyftat. Utskottet har

emellertid icke ansett sig kunna vara med om denna förändring, men det ha några reservanter kunnat, hvilka anse, att densamma skulle lända till gagn och båtnad. Vi hålla strängt på den principen, att valsedeln skall vara ett omedelbart uttryck af den väljandes mening, och att sålunda icke något slag af fullmäktig kan komma i fråga. Men om man nu har full garanti för, att den väljande har själf bestämt, huru han vill rösta, skall det då också vara nödvändigt, att han själf skall infinna sig vid valurnan, eller skulle han icke i vissa fall kunna få begagna posten för att få sin röstsedel fram? Om några undantag skulle finnas, ha reservanterna strängt fasthållit därvid, att det skulle vara *verkliga* undantag, så att det icke får utsträckas alltför långt. Nu finns det en hel kategori af medborgare, som i följd af sin yrkesverksamhet regelbundet kunna anses vara hindrade att på en bestämd dag infinna sig å valförrättningslokalen. Det är icke blott lokomotivförare, som nyss nämndes, utan det är hela järnvägspersonalen i allmänhet, det är sjömän, det är storsjöfiskare, det är militärer i tjänst. Man skulle då kunna sätta i fråga, att en undantagsförmån skulle beviljas dessa.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Reservanterna hålla på, att det förfall, som angifves, skall pröfvas. Det får lof att särskildt bestämmas, inom hvilka gränser man skall pröfva detta förfall. Man kan icke gärna här taga med uttrycket »laga förfall» för den frånvarande. Det är icke i alla händelser tillämpligt, ty bland laga förfall finnes också det, att en person kan sitta i fängelse; han kan vara röstberättigad vid riksdagsmannaval, men han kan för tillfället sitta häktad. Man kan icke anse, att denna person bör höra till dem, som skriftligen skulle få insända valsedel, ty vi hålla på den regeln, att det skall vara personer, som för samhällets utveckling göra sådan tjänst, att de icke kunna inställa sig den dag riksdagsmannaval äger rum.

Som herrarne ha sett, bifogar motionären här förslag till ordningsstadga om hvad som skulle iakttagas vid den anordning han föreslår. Denna ordning är temligen vidlyftig och invecklad. Reservanterna anse, att den skulle kunna göras betydligt enklare. Jag tror därför, att ingen af herrarne bör af denna invecklade ordningsstadga få några argument mot själfva saken, hvilken, enligt min åsikt, är mycket enkel.

Jag skall nu icke upptaga tiden längre, utan jag ber, herr talman, att få yrka afslag å utskottets framställning och bifall till den reservation, som af sju bland konstitutionsutskottets medlemmar är afgifven, och som bifogats betänkandet samt börjar på sid. 11 med orden: »Utskottet, som icke kunnat» o. s. v. och som slutar med »att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning af, i hvad mån och under hvilka villkor undantag må, vid förfall för valberättigad, kunna göras från den i § 24 riksdagsordningen gifna bestämmelsen, att rösträtt må ej utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfälle personligen sig inställer, samt för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan gifva anledning.»

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att få upprepa min anhållan, att kammaren ville afslå utskottets hemställan och bifalla den nu upplästa reservationen.

Friherre Barnekow: Herr talman, mina herrar! Jag har visserligen icke varit med om att justera motiveringen till utskottets beslut, men då jag har varit med om att biträda det slut, hvartill utskottet kommit, vill jag försöka att här försvara utskottets beslut.

Utskottet säger först, att hvad angår motionen, anser utskottet den vara för vidtgående, därför att det i motionen heter, att en hvar röstberättigad, som på grund af sjukdom, militär tjänstgöring eller annat laga förfall är förhindrad att vid valtillfälle inställa sig personligen, »skulle få rätt att insända sin röstsedel till valförrättaren». Detta är, som sagdt, enligt utskottets mening ett alltför vidtgående förslag, ty om det blefve antaget, skulle man möjligtvis i någon mån komma att rubba den princip, som nu råder, nämligen att hvar och en, som röstar på riksdagsman, personligen skall infinna sig vid valtillfället. Denna åsikt håller utskottet så mycket på, att det icke vill gå med på någonting, som kan rubba den. Utskottet anser, att om man går med på motionärens förslag, skulle denna princip möjligen i någon mån kunna rubbas, ty därigenom skulle framdeles just på grund häraf den önskan kunna framställas, att man skulle få rösta på riksdagsman genom fullmäktig på samma sätt som nu sker i kommunala ärenden. Då vore, såsom också påpekats, gärdet helt och hållet uppgifvet.

Men, säger utskottet vidare, man skulle ju kunna göra det begärda medgifvandet åt några vissa klasser, åt sådana som särskildt äro hindrade att infinna sig. Då är man emellertid inne på den svårigheten, att man behöfver klassificera dessa personer. Det är klart, att om man medger denna rättighet åt en klass, säger en annan: hvarför skola icke vi få begagna oss af samma rättighet? Då kommer man från en orättvisa till en annan. Den orättvisa, som nu förefinnes, — om det nu är en orättvisa — är åtminstone gemensam för alla, som icke komma tillstädes. Enligt motionärens förslag skulle däremot somliga af dessa ändå få rösta, under det att i alla fall andra icke finge göra det. Det är detta, som utskottet ur rättslig synpunkt icke anser vara riktigt.

Vidare påpekar utskottet de stora svårigheter, som skulle uppstå vid tillämpningen af det begärda medgifvandet. Hvem skulle bland annat granska röstsedlarne, när så många frågor om laga förfall skulle pröfvas? I närvarande stund skulle det väl vara valförrättaren, såsom motionären säger. Men hvem är då valförrättare? Är det ordföranden i kommunalstämman, eller är det den domare, till hvilken röstsedlarne skola insändas? Det framgår icke klart och tydligt af motionen. Men om det nu skall vara ordföranden i kommunalstämman, vore det väl bra besvärligt för honom att få till sig ensam öfverlämnad hela denna omfattande granskning. Man kan ej heller gärna lämna granskningen till de valberättigade. Detta vore nästan

omöjligt, ty särskildt i städerna förhåller det sig så, att de valberättigade gå fram och lämna sina valsedlar samt sedan gå sin väg; och man vet ej, hvilka äro närvarande, när sedlarne skola öppnas. Därför vore det bättre att lämna granskningen till kommunalordföranden eller domaren. Men detta kan, såsom äfven utskottet påpekat, föranleda ännu mera valkrångel och valtrassel, än som för närvarande förekommer.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Jag öfvergår nu till den reservation, som afgifvits af de sju utskottsledamöterna från denna kammare. Dessa sju reservanter tyckas vara eniga med utskottet däri, att motionen är för vidtgående, och de vilja ej vara med om att gå så långt, som motionären föreslagit. De inskränka sig därför till att angifva vissa klasser, och de säga, att det bör särskildt tagas under öfvervägande, »huruvida, under hvilka förhållanden och i hvilken utsträckning *dels* sjömän och fiskare, *dels* den vid våra kommunikationer anställda personal, *dels ock* valberättigade, som befinna sig i militär tjänstgöring, må» etc. Utredningen skulle omfatta särskildt dessa klasser, men regeringen är då oförhindrad att, om den finner för godt, äfven medtaga andra kategorier af befolkningen. Det är dock mycket svårt att på detta sätt särskilja medborgarne i vissa klasser. Om nu, såsom reservanterna vilja, alla fiskare eller åtminstone en del af dem skola vara berättigade att sända in sina valsedlar, därför att de äro fiskare, så kan man fråga: hvilka äro då fiskare? Är »fiskare» liktydligt med alla personer, som bedrifva fiske? I vårt land finnes det ju både storsjöfiskare och sådana, som fiska invid kusterna. Äfven andra slags fiskare finnas, och jag hemställer till herrarne, om det skulle vara lämpligt, att en person, som bedrifver fiske i Norrström, blott därför skulle medgifvas dylik rätt att insända sin röstsedel. Då måste man uppdraga en bestämd gränslinie och säga: de, som fiska i det eller det vattnet, få sända in sina röstsedlar, men de, som fiska i det eller det, ha ej denna rätt. Här talar man om personer, som begifva sig långt ut i skärgården och kvarligga där under fisketiden många mil från land, och man vill bereda dessa personer frihet från att personligen inställa sig. Men, mina herrar, det finnes i Norrland landtmän, som ha många mil till den plats, där de få aflämna sin röstsedel, och skulle de då ej ha samma rätt att fordra en dylik förmån som dessa fiskare, i synnerhet som valdagen kan infalla på en tid, då säden står färdig att inbärgas? Det skulle sannerligen uppstå ganska besynnerliga förhållanden, om man ej skulle taga med alla, utan blott vissa klasser. Jag hade trott, att man i vårt land hade kommit ifrån det där klasssystemet, men af detta ser det ut, som om man åter ville införa det.

På samma sätt är det med sjömän. Äfven i fråga om dem blir det mycket svårt att göra skillnad. Är det meningen att man skall dela upp dessa så, att de sjömän, som gå på vissa vatten, få insända sina sedlar, under det att sjömän, som befara andra vatten, ej skola få denna förmån?

Nu säger man, att denna rätt egentligen är afsedd för sådana

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

personer, som i *regel* äro förhindrade att personligen inställa sig, såsom t. ex. lokomotivförare. Det är ju sant, att dessa i regel äro upptagna af sin tjänstgöring, men då valen till vår Andra Kammare försiggå blott hvart tredje år, skulle det vara en förfärlig otur, om en dylik lokomotivförare skulle vara hindrad hvarje gång och just de gånger, då dessa hvart tredje år inträffande val företagas. Det är väl ej så säkert, att han, därför att han är hindrad en gång, äfven skall vara hindrad vid valet tre år därefter. Det kan för öfrigt vara lika hårdt för en annan person att ej äga denna rätt, t. ex. för en person, som är synnerligen intresserad i kommunala ärenden och andra allmänna frågor och lefver med hela sin själ däri, men som blir sjuk eller får annat särskildt förfall. Han får då ej sända in sin valsedel, men vore han fiskare, skulle han få det. Jag tror, att en dylik bestämmelse skulle medföra många svårigheter och att den ej heller skulle komma att blifva rättvis.

Nu säga till slut reservanterna: denna sak är mycket svår att reda ut, och vi kunna ej göra det. Motionärens förslag kunna vi ej antaga, men vi kunna ej heller själfva reda ut frågan. Och så hittade reservanterna på att skrifva till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t är såsom gamle klockarfar, han skall allting bestyra. Motionären vet ej riktigt hvad han vill, ej heller reservanterna och ej Riksdagen, men Kungl. Maj:t skall veta det. Vore det då ej skäl att, innan man skrifver till Kungl. Maj:t, något mer precisera hvad man vill? Jag gifver motionären det företräde, att han har åtminstone formulerat grundlagsparagrafen och sagt, att så vill han ha den, och att resten får Kungl. Maj:t utreda. Skulle det varit orimligt att begära af reservanterna i utskottet, att de, om de verkligen velat lösa frågan, hade formulerat en grundlagsparagraf och sagt, att de och de klasserna, de och de kategorierna ville de ha med? Om de, såsom motionären föreslagit, hade sagt, att alla, som ha laga förfall, skulle få denna rätt att insända sina röstsedlar, hade det varit lättare för Kungl. Maj:t att göra något åt saken, men nu tycker jag det ej är skäl att besvära Kungl. Maj:t, när man ej vet hvad man vill. Man påpekar ju för Kungl. Maj:t blott vissa klasser, men gifver dock Kungl. Maj:t rätt att taga med så många han vill. När så Kungl. Maj:t kommer med ett förslag till Riksdagen, heter det: nej, så vilja vi ej ha saken, utan på ett helt annat sätt. Jag tror därför, att frågan behöfver mogna litet grand, innan man besvärar Kungl. Maj:t.

Hvad som ännu mer stärker mig i min uppfattning är det förslag, som framställts af en annan reservant. Han vill utsträcka tiden för aflämnandet af röstsedlarne. Jag tror, att jag ej träder grannlagenheten för nära, om jag meddelar, att utskottet vid förra årets riksdag, då denna fråga var före, något knapphändigt behandlade förslaget. Det var af den anledningen, att då förelåg den stora frågan om rösträttens utsträckning, och att denna fråga kom in samtidigt därmed, hvarför den kom att blifva tillbakasatt. Men så var ej förhållandet i år, utan nu har frågan undergått en sorgfällig behandling

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

inom utskottet. Och det torde ej heller vara ogrannlaga att meddela, att man inom utskottet — för att minska antalet af dem, som hade svårt för att personligen utöfva sin rösträtt — varit betänkt på att finna upp en gemensam valdag, som skulle bli en allmän fridag, en stor nationaldag, hvarigenom hindret för många att personligen infinna sig skulle bortfalla, men ej heller om detta kunde man inom utskottet komma öfverens.

Hvad mig själf beträffar, får jag uppriktigt säga detsamma, som jag förut sagt i utskottet, nämligen att jag ej kan vara med om reservanternas förslag, ty jag anser, att det skulle komma att medföra orättvisa mot somliga klasser. Skulle jag tvingas att välja mellan reservationen och motionen, skulle jag hellre rösta på motionen, ty den försöker åtminstone hvad den kan för att göra rättvisa åt alla. Reservationen däremot vill indela de röstberättigade i klasser och gifva somliga klasser en förmån, som andra icke skulle komma i åtnjutande af. Det kan jag icke vara med om. Men såsom frågan nu föreligger och med den ovisshet, som synes råda både inom utskottet vid frågans behandling der och kanske äfven inom denna kammare, kommer enligt min tanke denna fråga icke att lida genom att mogna och ligga till sig, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ödman: Herr talman, mina herrar! När jag väckte denna motion, var det i fullt medvetande om, att det var en stor principfråga, som den gällde. Jag hade därför inga sangviniska förhoppningar om att få frågan igenom i år. Men jag har vunnit nästan alla denna kammares utskottsledamöter såsom reservanter för min mening. Detta är ju ett mycket vackert resultat det första året. Och af de svaga skäl, som konstitutionsutskottet anfört mot min motion, och likaledes de, som den siste ärade talaren, nämligen utskottets vice ordförande, anfört, synes det ligga till hands att hoppas, att snart hela utskottet kommer att gilla förslaget, då detta så att säga fått ligga till sig något. Hvarför saken en gång kommer att gå igenom, är därför, att den är fullt rättvis, och den, som har rätten på sin sida, vinner förr eller senare gehör. Ty det kan naturligtvis icke vara rätt att låta stora klasser af svenska medborgare, som uppfyllt alla villkor, såsom skattebetalning och dylikt, för vinnande af rösträtt, blifva förhindrade af en olämplig lag att utöfva sina medborgerliga rättigheter. Detta kan, säger jag, icke vara rätt och kan därför icke få fortsätta i längden. Man har hittills fördragit det med tystnad och ej gjort några kraftigare påstötningar för att kunna få utöfva den politiska rösträtten, men när det nu ifrågasatts att sänka strecket ned så betydligt, som det nu är fråga om, och då man så att säga vill segla förbi en hel kår af omkring 25,000 à 30,000 personer, nämligen sjömanskåren, som på allt sätt skött sig som oförvitliga svenska medborgare, kan jag ej finna annat, än att detta är fullkomligt orättvist. Jag har därför äfven väckt min motion i samman-

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

hang med den stora fråga om utsträckning af den politiska rösträtten, som förra året förelåg, och jag trodde, att den skulle komma att behandlas och afgöras i sammanhang med denna fråga. Men då så icke blef förhållandet, har jag kommit tillbaka med den i år, och jag lofvar att komma igen med den, så länge jag sitter i Riksdagen, och hoppas att den under tiden skall få sin lösning.

Jag är reservanterna mycket tacksam för det erkännande, de skänkt motionen, och det intresse, de visat för personer, som liksom sjömannen i följd af sin sysselsättning måste vistas fjärran från hus och hem, ofta i åratal. Detta är ju redan i och för sig en så stor uppoffring, att lagstiftare icke ytterligare bör lägga sten på bördan genom att förneka dem politisk rösträtt och därmed beröfva dem sina medborgerliga rättigheter. De tillhöra ju, dessa sjömän — jag talar särskildt om dem, emedan de stå mig närmast — en klass af medborgare, som vi så väl behöfva, som för den svenska flaggan ut öfver hafven och förskaffar oss millioner kronor i fraktpenningar, såsom vi kunna finna af de statistiska uppgifterna. Det är här icke fråga om någon bagatell, såsom mången föreställer sig och utskottet jämväl i sitt betänkande synes vilja antyda. Jag har gjort ett utdrag af kommerskollegii berättelse för år 1900, och däraf framgår, att de å sjömanshus inskrifna sjömännens antal uppgått till 24,645. Men det är endast en del. Det finnes äfven många andra, som förtjäna sitt uppehälle på hafvet.

Utskottet anför bland andra svaga skäl i sin motivering, att man icke kan förmoda, att sjömännen, som äro borta från hus och hem, skola hysa något politiskt intresse för riksdagsmannavalen i sin hemort.

Det är ett ganska märkvärdigt tal detta. Och det synes, som om utskottet trodde, att endast de, som stå midt uppe i valstriderna, hvilka nu börja blifva ganska vidlyftiga och invecklade, att endast dessa skulle kunna se klart i valfrågan och vara intresserade af utgången, men icke de, som af omständigheterna äro ställda utanför själfva valrörelsen. Nej, mina herrar, jag tror, att vi böra taga afstånd från dessa betraktelsesätt, att deltagandet i själfva valrörelsen är en nödvändig förutsättning för att kunna klart bedöma valsituationen. Man behöfver sannerligen icke taga direkt del i valrörelsen för att kunna detta. För öfrigt stå de flesta af våra sjömän i ständig kommunikation med fosterlandet dels genom svenska tidningar och dels genom bref. På detta sätt få de nog underrättelse om både hvilka kandidater, som äro ifrågasatta, och huru ställningen för öfrigt ligger.

Jag vill äfven framhålla en annan synpunkt. Man behöfver icke vara rädd, att det blir några samhällsomstörtande element, som vid bifall till förevarande förslag skulle komma i utöfning af rösträtt, utan tvärtom beprövade män, som sett »leken» i andra land och därigenom nått en viss mognad äfven i politiskt hänseende. De hafva haft tillfälle att taga kännedom om den politiska rörelsen i andra länder och besitta därför en erfarenhet härutinnan, som i regel fattas den bofaste svenske medborgaren.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Nu står jag i valet, om jag skall yrka bifall till min motion eller reservanternas hemställan. Jag får erkänna, såsom jag äfven gjort i min motion, att jag i hufvudsak afskrifvit det förslag till lag i ämnet, som jag framlagt, ur den norska lagen. Det är således icke någon alldeles ny och oprövad lag, jag här kommit med, utan en lag, som till dels gällt i många år i Norge. Enahanda bestämmelser, som de af mig föreslagna beträffande *inom riket* vistande, hafva gällt i Norge ända sedan år 1884. Och det är inga vidlyftiga former, som därvidlag måste iakttagas. En röstberättigad, som vistas inom riket, men är förhindrad att vid valtillfället iakttaga personlig inställelse, har att inlägga sin röstsedel i ett kuvert, som sedan inlägges i ett annat kuvert jämte ett handbref, hvari omtalas anledningen till hans personliga uteblifvande; och därefter insändes sistnämnda kuvert tillslutet till valförrättaren. Några år senare har i Norge en liknande rätt medgifvits äfven *utom riket* vistande. De lagbestämmelser, som härvidlag gälla, äro naturligtvis något vidlyftigare och invecklade. Men då lagen ju afser att så vidt möjligt innehålla garantier för, att den insända valsedeln utgör ett uttryck för den väljandes vilja, är det gifvet, att föreskrifterna ej få vara allt för knapphändiga. Och jag har såsom motionär ansett, att man bör strängt fasthålla vid denna princip. Det kan måhända vara svårt att tillämpa den. Men redan det, att en sjöman har möjlighet att utöfva sin rösträtt, är en stor sak. Det visar en välvilja från fosterlandet och de lagstiftande, som gör godt i alla fall. Han kan rösta, om han vill. Vill han icke, blir det hans egen sak. Man kan ju icke tvinga ens de hemmavarande valmännen till valurnorna. De sjömän, som äro politiskt intresserade, skulle emellertid få rätt att välja, ehuru frånvarande, om vi nu bereda dem den lilla öppning i lagen, som jag föreslagit.

Det är visserligen, som sagdt, sant, att lagförslaget icke är nytt och oprövadt, men det kan hända, att det efter våra förhållanden kunde betydligt förenklas, hvarför jag gärna kan vara med på reservanternas förslag om aflåtande af en skrifvelse i ämnet till Kungl. Maj:t. Frågan blir därigenom bäst utredd, och jag vill icke hafva igenom något förhastadt beslut i detta fall. Frågan får icke falla baklänges. Den måste fram. Och det är otvifvelaktigt att ställa den på rätt basis att nu gå med på reservationen.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Natt och Dag: Herr talman! När nu förevarande fråga förelåg till behandling vid sistlidet års riksdag, föll densamma. Man antog då inom de kretsar, frågan närmast rörde och till hvilka jag anser mig höra, att frågan föll mycket därför, att den var så sent väckt. Man kunde, man ville inom dessa kretsar icke tro, att politisk rättvisa allt fortfarande skulle nekas de medborgare och valmansklasser, hvilka genom sitt yrke äro hindrade att utöfva sin politiska rösträtt. Exemplen härpå äro många. Jag vill hålla mig till sjö-

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

mansståndet. Vår talrika kust- och kanalångbåtsflotta har en stor bemanning. Det är högst osannolikt, att mer än en ringa minoritet af dem, som äro där anställda, vid valtillfällen hafva möjlighet att utöfva sin rösträtt. Hvad mig själf angår, har jag, ehuru jag varit officer i öfver 20 år, endast vid ett enda ordinarie allmänt riksdagsmannaval varit i tillfälle att utöfva min rösträtt. Och jag skulle kunna anföra exempel på, att kamrater till mig af anförda grunder städse gått förlustiga utöfningen af sin politiska rösträtt.

Åter har frågan varit föremål för behandling inom konstitutionsutskottet, och för andra gången har den i ämnet väckta motionen där blifvit afstyrkt. Konstitutionsutskottet kan väl icke förneka, att billighetshänsyn tala för, att dessa medborgare varda återinsatta i utöfvandet af sina politiska rättigheter. Men mot dessa billighetshänsyn har utskottet anfört flera skäl, såsom att det icke skulle vara politiskt lämpligt och icke heller af verkligt behof påkalladt, att dessa klasser bereddes tillfälle att på annat sätt, än nu kan ske, utöfva sin rösträtt. Jag skall fästa mig vid frågan i hvad den rör sjömannen.

Uti vårt land har handelsflottan fordom intagit en mycket framstående plats inom näringslifvet. Så är numera icke fallet. Under det att Sverige år 1875, hvad vår handelsflottas viktigaste beståndsdel, ångarne, beträffar, intog sjette rummet bland världens sjöfarande nationer, hade vårt land 20 år senare nedsjunkit till den elfte platsen. Visserligen har en ljusning inträdt under de sista åren. Men att återvinna den plats, vi en gång förlorat, därtill fordras mycket arbete. Hvad betyder detta, att vår handelsflotta relativt har gått tillbaka? Se vi på hufvudmassan af vår export, utgöres den till två tredjedelar af sitt värde utaf de dels skrymmande och dels tunga artiklarna trä och järn. Dessa varor fordra stort tonnage, d. v. s. många fartyg för sin utskeppning. Hvarför skulle vi låta utlänningarna få skörda en del af den handelsvinst, som borde tillkomma oss? Hvarför skulle vi låta den del af dessa varors pris i utländska hamnar, som frakten utgör, gå till utlandet i stället för att komma vårt eget land till godo?

Hvilka valmän äro väl mera lämpade att bedöma de personer, som skulle kunna inom denna nationalförsamling föra svenska handelsflottans talan, än just sjömännen?

Det är därför af billighetshänsyn och enär sjömännen äro de, som bäst kunna förstå hvad som behöfves för upphjälpande af denna viktiga gren af landets näringsväsende, som jag anser, att sjömännen böra få tillfälle att, såsom redan sker i Norge, utöfva sin rösträtt på annat sätt, än vår lag nu föreskrifver.

Liknande skäl kunna anföras äfven med afseende å de öfriga samhällsklasser, som herrar reservanter hafva närmare omtalat i sin reservation.

Jag får därför, herr talman, yrka bifall till den af herr Elowson m. fl. i ämnet afgifna reservation.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Friherre Bonde: Herr talman, mine herrar! Den siste ärade talaren yttrade, att denna fråga, när den förevar sista gången, föll, därför att den var för sent väckt. Jag skulle vilja fortsätta där och säga, att jag antager, att den faller äfven denna gång, men af ett annat skäl, nämligen att den är — för tidigt väckt.

Inom landet går för närvarande en politisk strömning i afvaktan på en rösträttsreform. Man hoppas, att en sådan skall komma till stånd och lämna full rättvisa åt svenska medborgare. Då vi sålunda antagligen stå inför en blifvande förändring i vår riksdagsordning, torde det väl icke vara skäl att för närvarande på något sätt söka rubba de allmänna principer, på hvilka densamma är grundad. Och den här föreliggande motionen samt det förslag, som blifvit framställdt af reservanterna, rubba onekligen tvenne ganska viktiga principer i vår riksdagsordning. Vår riksdagsordning hvilar nämligen bland annat just på personlighetsprincipen. Det är denna, som alla sanna rösträttsvänner hoppas skall blifva ännu mer utvecklad genom en blifvande rösträttsreform, så som det heter: »En man och en röst.»

Men jag kan icke neka till, att jag finner det föreliggande förslaget innebära just ett åsidosättande af personlighetsprincipen. Ty med denna personlighetsprincip fordras äfven personlig inställelse för att, såsom en talare nyss yttrade, rösten skall af den röstande personligen och med hans fullkomligt fria vilja afgifvas. Allt fullmäktigskap är således helt och hållet förkastligt. Något sådant ha visserligen icke heller reservanterna förordat. De ha endast ansett, att vissa kategorier af röstberättigade medborgare skulle kunna få skriftligen insända sina röstsedlar.

Härmed sammanhänger äfven en annan princip, som genom det föreliggande förslaget rubbas, den nämligen, af fullkomlig likställighet med åsidosättande af alla klassintressen. Hvilket ej blefve fallet, om vissa bestämda kategorier erhålla rättighet att insända röstsedlar och icke behöfva personligen inställa sig vid val.

Jag erkänner gärna, att det kan tilltala mångens rätts- och billighetskänsla, att vissa personer — t. ex. den aktade sjömanskåren, både den militära och civila, som den siste ärade talaren närmast fäste sig vid — som till följd af sitt yrke oftast äro uteslutna från deltagande i val, skulle i det afseendet få intaga en undantagsställning. Men man tillskapar i alla fall en klass-skillnad, ty det blir ju endast *vissa* medborgare, som den här föreslagna förändringen kommer till godo.

En talare sade: »hvad menas då t. ex. med rubriken fiskare?» Ja, det är ganska kinkigt att kunna säkert bestämma, hvilka som tillhöra denna kategori, liksom ock de öfriga, som skulle få rättighet att insända sina röstsedlar.

Jo, ha reservanterna sagt, militärer i tjänst skola ha denna rättighet och järnvägstjänstemän likaså. Men jag frågar då, mina herrar, hvar är den gräns man skall uppdraga? *Hvilka* skola få

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

denna rättighet. Ja, säga reservanterna, det där är alldeles tydligt och klart och därutöfver får man icke gå.

Men när man slagit in på en ny väg, är det svårt att veta, när man skall hejda sig och säga: »här är grinden; genom den få ni inte komma.» Är nämligen principen en gång fastslagen, får man sedan gå så långt vägen räcker. Här måste man ju för konsekvensens skull och för att bereda full rättvisa åt alla komma dithän, som motionären tydligt åsyftat, nämligen att *hvem som helst,* som har laga förfall, må få skriftligen afgifva sin röst. Detta tror jag skulle blifva förenadt med stora svårigheter, ty då komme det att ligga i valförrättarens hand att afgöra, huruvida laga förfall i ett visst fall förelåge eller icke. Och under sådana förhållanden komme personlig mannamån lätt att spela in, hvilket det vid så viktiga förrättningar som riksdagsmannaval är af synnerligen stor vikt att undvika.

Nu tänker troligtvis mången, att reservanternas förslag ej är så farligt, eftersom det här är endast fråga om en skrifvelse till Kungl. Maj:t, och det skulle då endast kunna bli en utredning, som aldrig kan skada. Jag är af motsatt åsikt. Jag anser, att Riksdagen bör noga betänka sig, innan den skrifver till Kungl. Maj:t. Ty Riksdagen mer än någon annan bör stå bakom sitt ord. Har man en gång uttalat sig för en princip och på grundvalen däraf aflåtit en skrifvelse, bör Riksdagen också kunna stå för samma princip.

Det är dessa omständigheter, som gjort, att jag i detta afseende är tveksam.

Det gör ingenting alls, säger man; det blir ingen skrifvelse af, ty Första Kammaren har redan afslagit saken. Alltså kunna vi roa oss och, såsom ofta här sker, afgifva en opinionsyttring; och ett slag i luften kostar ingenting; det är bara roligt. Men jag tror, att sådana nöjen kunna blifva ganska dyrbara i längden. Ty det veta vi, att sådana där opinionsyttringar i otid mången gång komma igen på ett obehagligt sätt.

Då jag för min del långt ifrån är af den öfvertygelsen, att härvidlag någon skriande orättvisa föreligger, och än mindre är öfvertygad om det lämpliga uti att införa ett nytt system, som skulle rubba de grundvalar, på hvilka vår riksdagsordning hvilar, och framför allt, då jag hyser den uppfattningen, att det icke kan vara lämpligt att nu vidtaga några förändringar i riksdagsordningen, innan den stora genomgripande förändring, som vi alla i hela landet afvakta, blifvit genomförd, kan jag, herr talman, icke annat än yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergström: Herr talman! Den siste ärade talaren har ansett denna fråga vid årets riksdag vara för tidigt väckt. Han har vidare ansett, att ett antagande af reservanternas förslag skulle innebära ett rubbande af vissa principer uti riksdagsordningen.

Jag undrar dock, om den ärade talaren fullt genomtänkt samman-

hanget mellan den fråga, som nu föreligger, och den fråga, för hvilken han tycktes befara, att denna skulle lägga stenar i vägen.

Den stora frågan, frågan om hvilka, som skola äga rösträtt uti detta land, är *en* fråga. Frågan om, huruvida man bör undanröja svårigheter och absoluta hinder för dem, som äga rösträtt i detta land, att utöfva densamma, det är en *annan* fråga, och det är *denna senare* principfråga, som det för närvarande gäller.

Det finnes, mina herrar, exempel på statsförfattningar, där det stadgas icke allenast såsom en rättighet, utan såsom en plikt att afgifva sin röst vid politiska val. Och det är och måste vara önskemålet att ställa så till, att alla de medborgare, åt hvilka man gifvit rösträtt, också, så vidt möjligt, skola kunna utöfva rösträtten. Det är därför man t. ex. i vissa valkretsar uppe i Norrbottens län om 200 à 300 kvadratmil, fördelade på 4 kommuner, borde vara betänkt på att ställa det så, att det funnes mer än en vallokal i hvarje kommun. Det är af samma skäl, mina herrar, för att undanröja de stora svårigheter, som ibland lägga sig hindrande i vägen för deltagande i val, som man borde vara betänkt på att gå den vägen fram i själfva grundlagen, som vi i praxis redan ganska allmänt börjat gå, nämligen till en gemensam valdag för hela landet, en valdag, som också borde vara en verklig nationaldag och en fridag för vårt folk.

Men äfven om man därigenom undanröjde svårigheterna för en del medborgare att deltaga i valen, skulle i alla händelser kvarstå absoluta hinder för en annan del medborgare att däri deltaga.

Frågan är nu: böra vi icke söka undanröja dessa hinder? Det är min uppfattning. Och det är också min uppfattning, att detta är en helt annan principfråga än den, med hvilken friherre Bonde ville förbinda den nu föreliggande frågan.

Nu ha såväl friherre Bonde som den ärade vice ordföranden i konstitutionsutskottet sagt, att reservanterna här ha pekat på vissa grupper; och detta är att införa något slags klassförhållande och icke att ställa det lika för alla, yttrade friherre Bonde. Mina herrar, är *det* att ställa det lika för alla, som det är *nu*, när vi se, att vissa grupper af medborgare faktiskt i högre grad än andra äro hindrade att deltaga i val? Det är därför att vi tänkt oss, att en utredning härutinnan skulle kunna ge vid handen, att man skulle kunna ställa det något så när lika för alla, som vi afgifvit vår reservation.

Nu frågade friherre Bonde liksom ock vice ordföranden i konstitutionsutskottet: »hvilka äro fiskare och hvilka äro sjömän?» Ja, mina herrar, vi ha här i reservationen sagt, att vi böra undersöka, huruvida, under hvilka förhållanden och i hvilken utsträckning sjömän, fiskare och andra kategorier skulle kunna sättas i tillfälle att få utöfva rösträtt. Att det faktiskt är så, att en del sjömän och fiskare i högre grad än andra valmän äro uteslutna från möjligheten att utöfva rösträtt, det bevisades redan första gången vi fingo den stora officiella redogörelsen för riksdagsmannavalen i vårt land. Den afsåg riksdagsmannavalen år 1872.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Däraf framgick, att på åtskilliga håll, inom den och den kommunen, visat sig mycket ringa deltagande i valen, och särskildt förmäldes ifrån några socknar i Roslagen, att ett stort antal valberättigade varit frånvarande för idkande af fiske. Från Grundsunds kapellförsamling i Bohus län — jag bör kanske tillägga, att det är en mycket liten kommun — förmäldes, att *samtliga* valberättigade med ett enda undantag befunnit sig på sjöresa.

Det är klart, att, om man kan bereda dessa medborgare tillfälle att deltaga i valen, detta icke står i någon strid med principerna uti riksdagsordningen, utan tvärtom i full öfverensstämmelse med desamma. Ty hvad innebär denna bestämmelse i § 24 riksdagsordningen om personlig inställelse? Den innebär naturligtvis — och detta är det principiella — det krafvet på den, som äger rösträtt, att han skall själf utöfva densamma. Det är den hufvudprincip, som finnes uttryckt i detta bud. Och det är därför högsta domstolen upphäft val på den grund, att valmän visserligen varit personligen tillstädes och röstat, men genom langning skickat fram sina röstsedlar, eller ock någon gått omkring med en mössa och däri uppsamlat valsedlarne, vid hvilket förhållande det icke ansetts, att vederbörande *personligen* afgifvit sina röster. Och detta är för visso principiellt riktigt.

Det är denna princip, vi reservanter velat fullt tillgodose med vårt skrifvelseförslag; och Andra Kammaren bör därför fullväl, utan att bryta mot hufvudprinciperna i riksdagsordningen, kunna uttala sig för detta skrifvelseförslag.

Här har sagts af vice ordföranden i konstitutionsutskottet, att frågan borde »ligga till sig». Jag, liksom friherre Bonde, är fullt öfvertygad om, att den kommer att få ligga till sig, till följd af det beslut, som kommer att fattas af Första Kammaren, om det icke redan fattats. Men jag tycker å andra sidan, att den borde kunna få ligga, där flertalet af utskottsledamöterna ifrån Andra Kammaren och, som jag trott, Andra Kammaren i dess helhet velat lägga densamma och icke där konstitutionsutskottet velat lägga den.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Häruti instämde herrar *Nydal*, *Berg* i Stockholm, *Ericsson* i Ahlberga, *Hörnstén*, *Wallentin*, *Broström*, *Berg* i Göteborg, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Killander*, *Sterner*, *Olsson* i Mårdäng, *Forssell*, *Olsson* i See, *Ohlsson* i Halmstad, *Staaff*, *Beckman*, *Nyström*, *Wallenberg*, *Höjer*, *Eklund*, *Pettersson* i Södertälje, *Holmgren*, *Larsson* i Lund, *Persson* i Arboga och *Hammarström*.

Friherre Bonde: Herr talman, mine herrar! Efter de massinstämmanden, som följde den siste ärade talaren, skulle jag icke hafva vågat att begära ordet, men då jag redan dessförinnan hade gjort det, så vill jag endast yttra ett par ord.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Den siste ärade talaren vände sig emot mig och sade, att jag förblandat tvenne saker. Nej, det har jag icke gjort. Jag har icke sagt, att det är *samma* princip — den som rör rösträtten, och den som rör sättet, huru denna rösträtt skall utöfvas. Jag sade blott, att man först måste söka få genomförd den, som afser en rättvis rösträttsreform, innan man gaf sig på att kullkasta någon af de andra principer, på hvilka vår riksdagsordning är byggd. Ty jag vågar trots de många ledamöter, som instämde i det förra anförandet, vidhålla min mening, att här rubbas en viktig princip i riksdagsordningen, hvars betydelse herr Bergström ju själf häfdade genom att framhålla riksdagsordningens fordran på personlig inställelse och personligt aflämnande af röstsedlarne samt anförde äfven att flere riksdagsmannaval blifvit upphäfda, därför att en valsedel framlangats eller upphämtats i en mössa.

Med den personliga inställelsen sammanhänger äfven, att röstsedlarna måste samtidigt afgifvas för bevarande af fullständig valfrihet, och så blefve ej förhållandet, om fiskare eller hvad det kunde bli för kategorier, som denna utredning skulle komma att visa, skulle få aflämna sina röster lång tid före valet, dessa sjömän på långresa, innan de resa ut, och dessa fiskare kanske en månad före valet, då de begifva sig ut på deras fisketur. Jag kan därför icke, trots herr Bergström och de många, som med honom instämde, ändra den uppfattning, jag har, att Andra Kammaren skulle göra klokast i att åtminstone uppskjuta sitt åtgörande i denna fråga, tills man får se, huru den stora rösträttsreformen skall utfalla.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Då den ärade talaren på södermanlandsbänken än en gång upprepat, att det är en ny princip, man genom den åsyftade ändringen af § 24 vill införa i vår riksdagsordning, anhåller jag att däremot få inlägga en gensaga på reservanternas vägnar. Dessa ha alldeles tydligt uttalat, att här *icke* är fråga om att rubba den nu gällande hufvudregeln om personlig inställelse vid riksdagsmannaval.

Tvärtom är meningen att *fasthålla* den grundsatsen, att röstsedeln skall afgifvas personligen. Men denna grundsats kan i våra dagar mycket väl upprätthållas och häfdas utan att valmännen i hvarje fall personligen nedlägger sin röstsedel i valurnan. Reservanterna ha därför velat begränsa undantagen så, att endast vissa kategorier af valmän, sådana nämligen, som *i regel* på grund af omständigheter, som äro af dem själfva oberoende, kunna anses förhindrade att vid valtillfället personligen inställa sig, skulle vara berättigade att under iakttagande af särskilda lagbestämmelser insända sina röstsedlar. Sträng kontroll skulle nämligen äga rum i afseeende å frånvarandes röstning, så att valtryck och misstag blefve uteslutna. Nu säger man, att sådant icke skall kunna gå för sig. Jag vill dock påpeka, att i åtskilliga länder, t. ex. i Nordamerikas Förenta Stater, i Schweiz, i Norge, har en sådan lagstiftning låtit sig genomföras; och i brittiska parlamentet har frågan om sjömäns och fiskares rätt att utöfva politisk

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

rösträtt utan personlig inställelse flere gånger varit å bane, om den också ännu icke arbetat sig fram till afgörande.

Jag skulle möjligen själf känna mig ganska tveksam inför denna fråga, så vida det gällde att på stående fot, utan närmare undersökning, fatta ett afgörande beslut. Men, mina herrar, reservanterna hafva iakttagit en varsam och mycket moderat hållning, då de endast föreslagit en skrifvelse till regeringen, för att denna måtte låta verkställa »utredning af, *i hvad mån* och *under hvilka villkor* undantag må, vid förfall för valberättigad, kunna göras från den i § 24 riksdagsordningen gifna bestämmelsen, att rösträtt ej må utöfvas af annan valberättigad än den, som vid valtillfället sig personligen inställer.» I skrifvelseförslaget äro också exempelvis nämnda vissa stora yrkesgrupper, såsom sjömän och storsjöfiskare, ämbets- och tjänstemän vid våra kommunikationsanstalter samt militärer i aktiv tjänst. Det är just sådana grupper af valmän, som i andra länder fått en dylik undantagsrätt sig medgifven, icke på den grund att de — såsom en ärad talare sökte göra troligt — bilda särskilda samhällsklasser, utan på grund däraf att deras yrke i regeln lägger hinder i vägen för deras personliga inställelse vid ett till viss tid utsatt val, så att de kanske icke en enda gång under hela sitt lif blifva i tillfälle att utöfva sina medborgerliga rättigheter. Dessa äro onekligen i berörda hänseende vida sämre ställda än medborgare, som af ett tillfälligt hinder — låt vara sjukdom, bortresa, enskilda angelägna värf eller dylikt — vid ett enstaka valtillfälle bli hindrade att rösta.

Det är vidare ett misstag af den ärade representanten på södermanlandsbänken att vilja göra denna fråga till en storpolitisk och sammankoppla den med den pågående rösträttsutredningen. Den föreliggande frågan bör enligt min mening ses alldeles oberoende af frågan om rösträttens utsträckning till bredare samhällslager. Den är alls icke att betrakta som en partifråga. Här spörjes icke, huruvida den ifrågasatta förändringen skall verka i liberal eller i konservativ riktning, utan här är helt enkelt fråga om en åtgärd af billighet och rättvisa, som kräfves gent emot sådana grupper af medborgare, som redan äro i besittning af rösträtt, men som genom olämpliga bestämmelser om sättet för dess utöfvande nu förhindras att bruka sin innehafvande rätt.

Man har, synes mig, här mycket begagnat sig af det kända knepet att måla en viss potentat på väggen för att få det nöjet att piska upp honom, när man gång på gång upprepat, att om vi medgifva *ett* undantag, måste vi medgifva flere, och att vi därmed skulle råka in på ett sluttande plan, så att vi snart icke så noga kunde veta, hvart det kunde bära. Sådana skrämskott borde dock ej förvilla någon. Ty uppenbart är, att Riksdagen har saken fullständigt i sin hand, då den begärda utredningen föreligger. Och i reservationerna är tydligt utsagdt, hvad som skall utredas, nämligen hvilka kategorier, som böra komma i åtnjutande af ifrågavarande undantagsrätt, och den kontroll, som vid dylika tillfällen skall utöfvas. Förslaget måste dessutom vara åtföljdt af en särskild lag om närmare ordningsregler

för ifrågavarande fall, en lag, som konstitutionsutskottet icke har befogenhet att utarbeta eller föreslå.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Då således den föreliggande frågan icke står i samband med frågan om rösträttens utvidgning utan endast är att betrakta såsom en sträfvan att skipa rättvisa och billighet åt dem, som redan nu äga men genom omständigheterna hindras att i grundlagsenlig ordning utöfva sin rösträtt, så vill jag, herr talman, yrka bifall till de sju reservanternas förslag.

Friherre Barnekow: Herr talman, mine herrar! Jag begärde ordet, egentligen därför att jag befarar, att talaren på stockholmsbänken med sitt tal gifvit anledning till att kammaren något missuppfattat honom. Ty han säger, att man bör söka göra så, att det missförhållandet, att somliga äro absolut förhindrade att deltaga i riksdagsmannavalen, blir afhjälpt. Ja, mine herrar, jag tror, att talaren på stockholmsbänken här står mig närmare än han själf tror. Det är verkligen också min uppfattning, att skall man göra någonting, så bör man göra så, att det blir *lika för alla*, men det göra icke reservanterna, ty de utgå därifrån, att de uppdela medborgarne i vissa klasser, och vissa klasser skulle äga rättigheter, andra icke. Då är det emellertid oriktigt att säga, att man hjälper *alla*.

Samme talare sade också, att det nu icke är lika för alla. Ja, det är sant, det är icke lika nu, men det är lika i *så* måtto, att alla de, som icke personligen infinna sig vid valen, icke få rösta. Detta påminner mig om huru förhållandet var, då de nya kommunallagarne kommo ut. Det var då en kommun, där en del af medlemmarne lämnade in natura och en del i kontanter, och när man då skulle öfverföra, befans det, att det blef dyrare för dem, som lämnade in natura. Men då sade man: det gör ingenting, om det är dyrare; bara det är lika för alla. Så är det här också. Här gäller det alla dem, som icke äro personligen närvarande, men reservanterna vilja ställa så till, att af dessa *somliga* skola få rösta, andra *icke*. Jag vill påpeka för de herrar, som instämde i yrkandet om bifall till reservationen, att, när de det gjorde, instämde de äfven i önskan om klassindelning och ingalunda i yrkande om lika rätt för alla.

Friherre Bonde: Jag är den ärade talaren på göteborgsbänken stor tack skyldig för det kraftiga understöd, han gaf mig. Jag kunde icke annorlunda uppfatta det sätt, hvarpå han här försvarade reservationen. Han framhöll, att jag misstog mig, som ville göra en storpolitisk fråga af denna fråga. Det vare mig långt ifrån att göra en storpolitisk fråga af densamma. Men det är en viktig principfråga. Det är en fråga, som kan kullkasta viktiga principer i vår riksdagsordning, och då kan man ju hafva anledning att kalla den en *stor* politisk fråga.

Jag instämmer äfven med honom, att detta ej heller kan anses såsom någon partifråga, och såsom sådan vill jag ingalunda betrakta den,

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

allrahelst många af mina meningsfränder tyckas hysa en mot min fullkomligt motsatt åsikt. Frågan bör betraktas fullkomligt opartiskt, och det är detta jag velat göra.

Jag begärde emellertid ordet icke egentligen för att säga detta. Men jag glömde förut att påpeka en sak, som äfven torde vara att beakta.

Det saknar väl ej sin betydelse, att samtliga de röstande vid valtillfället verkligen äro medborgare i landet och åtminstone tillhöra de lefvandes antal, men huru lätt kan icke det inträffa och huru mången gång kommer det icke verkligen att inträffa, att, om dessa frånvarande sjömän och storsjöfiskare skola äga rätt att skriftligen afgifva sina röster, de vid valtillfället redan kunna vara döde. Och det måste man medgifva vore en alltför stor utsträckning af rösträtten att äfven tillerkänna den åt död man.

Herr Jansson i Djursätra: Jag har visserligen icke varit med om ifrågavarande ärendes slutliga afgörande inom konstitutionsutskottet, men då jag i alla fall gillar det slut, hvartill utskottet kommit, så ber jag att få yttra några ord.

Principen därom, att hvarje person, som vill utöfva sin rösträtt, skall personligen aflämna sin röst i valurnan, är gammal och har från början fastslagits af våra grundlagsstiftare. Någon omständighet, som skulle kunna föranleda ett frångående af denna åldriga princip, har väl ej heller nu på sista tiden förekommit. Visserligen har det här talats om och framhållits, att det inom vårt land finnes vissa klasser af medborgare, som i följd af de yrken, de utöfva, äro förhindrade att vid valtillfället aflämna sin röst; t. ex. därför att de antingen vistas på sjön eller hafva andra s. k. giltiga eller laga förfall. Men dylika hinder hafva ju af ålder funnits i vårt land och förekomma ju äfven i andra länder.

Här har nyss af en ärad reservant påpekats, hurudana förhållandena i detta afseende äro i Norge, och man har framhållit, hurusom detta lands valmän hafva rättighet att i vissa fall per post afsända sina valsedlar. Något liknande vore ock förhållandet i Schweiz och i Nordamerikas Förenta Stater. Men gent häremot böra vi då ock komma ihåg, att det finnes andra, större och mindre kulturländer i Europa, där något sådant icke praktiseras, utan där man liksom hos oss har att personligen aflämna sina röstsedlar. Så är nämligen förhållandet i Danmark och Holland, så är förhållandet i det stora Tyska riket, så är förhållandet i England, och så är äfven förhållandet i Frankrike, för så vidt jag vet. Det kan väl därför icke med fog påstås, att vi i detta fall intaga en undantagsställning och mer än andra civiliserade folk beröfva en del röstberättigade sin rösträtt.

Hvad särskildt angår hithörande förhållanden i Norge, hvilka motionären, herr Ödman, speciellt framhållit, så lära väl dessa icke för oss utgöra ett så synnerligen framstående exempel att nappa på. Läsa vi igenom den särskilda norska lag, som skall närmare reglera,

huru rösterna skola afgifvas och på hvad sätt valsedlarna skola insändas, så finna vi, att härför sättes i gång en apparat, som är så konstig och invecklad, att den icke kan vara för oss tilltalande. I detta afseende vill jag blott hänvisa till de uti föreliggande utskottsbetänkande intagna upplysningar, som visa, huru förhållandet i detta afseende är i Norge.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Nu har här sagts, att vi i alla fall borde göra hvad vi kunna för att åt så många valmän som möjligt bereda tillfälle att aflämna sina röstsedlar, och att, om detta ej kunde ske på annat sätt, det skulle tillåtas att skriftligen sända sin röst, och detta må ju synas vara godt och väl. Men på samma gång man försöker sig på att införa denna ändring, uppgifver man den gamla principen, att den röstande skall *personligen* aflämna sin röst. Vi hafva då öfvergifvit den gamla, af grundlagen intagna ståndpunkten, som man skulle kunna kalla en ståndpunkt på hälleberget. Och komma vi blott in på denna afväg, så skapas sedan nya undantagsförhållanden, det ena efter det andra. I stället för att vi nu ej hafva något undantag från den regeln, att hvarje röstande skall personligen infinna sig och aflämna sin valsedel, så få vi undantag på undantag, och ingen vet, hvar vi då skola stanna. Utvecklingens gång blir den, att man kommer allt längre och längre åt det hållet.

För min del får jag därför säga, att jag icke känner mig hågad att, åtminstone för det närvarande, uppgifva den gamla ståndpunkten, utan jag anser det bäst att i denna del vidblifva vår grundlag, sådan den nu i detta stycke är.

På grund af dessa af mig nu anförda skäl skulle jag, om jag varit närvarande vid utskottets behandling af föreliggande fråga, hafva instämt i utskottsmajoritetens förslag och icke biträdt reservanternas hemställan. Jag har velat här för kammaren klart och öppet gifva tillkänna denna min ståndpunkt i frågan, och jag får nu, på grund af det anförda, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergström: Herr talman! Jag vill icke tvista med herr vice ordföranden i konstitutionsutskottet på logikens fält, men när han påstått, att reservanterna vilja skapa vissa klasskillnader, så är detta hans påstående icke sant. Ifall herrarne läsa den kläm, som finnes i vår reservation, så står där icke ett ord taladt om några klasser, men i den motivering, som föregår klämmen, finnes ett konkret anvisande af vissa områden, där en förändring borde kunna lämpligen vidtagas. Och icke är det skäl att förebrå reservanterna, att de icke motiverat i det blå, när de motiverat sitt förslag.

Den siste ärade talaren begagnade nyss i sitt yttrande ett par talesätt, som jag hade tänkt, att man i en så praktisk kammare, som Andra kammaren nu är, skulle hafva vuxit ifrån. Han talade om, att det af ålder varit så och så, och att i de stora kulturländerna är förhållandet så och så. När vi skola behandla en fråga, böra vi väl kunna ordna den frågan efter som det *är* för närvarande här i landet

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

och icke efter hvad det *varit* i forna tider eller efter som det är i kulturländerna. Jag tror, att vi då stå lika mycket på hälleberget.

Herr talman, jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr Natt och Dag: Gent emot en föregående ärad talare vill jag påpeka, att, om t. ex. sjömän finge rätt att skriftligen afgifva sina röstsedlar, och denna rätt begränsades därhän, att afgifvandet skulle ske ombord å fartyg eller också å svenskt konsulat, man då måste medgifva, att röstsedlarnas aflämnande skett så väl *personligen* som *vid valförrättningen,* ty det blefve ju ett valförrättningstillfälle, i och med det att röstsedlarna finge sålunda lagenligt afgifvas. Och det finnes icke något skäl, hvarför en politisk orättvisas afhjälpande skall tagas till förevändning för att hindra rättandet af en annan sådan. Billighetshänsyn, först och främst, tala således till förmån för reservanternas förslag.

Och hvad beträffar de ekonomiska skäl, som jag haft äran att förut här framlägga, tror jag mig hafva visat, huru nödvändigt det är, att man, mer än hittills varit fallet, söker bereda våra sjömän tillfälle att kunna medelst sina röster inverka på valet af de personer, som här skola föra den svenska sjöfartsnäringens talan. Mot dessa af mig förebragta ekonomiska skäl har ännu icke ett enda motskäl uppställts, och jag vill vädja till dem, som äro motståndare till reservanternas förslag, och fråga, om de verkligen kunna jäfva dessa af mig anförda ekonomiska skäl?

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till reservanternas förslag.

Friherre Barnekow: Det är fullt riktigt, hvad herr Bergström säger, eller att, om man bara genomläser klämmen i reservanternas förslag, denna är tillräckligt vidt tilltagen. Men strax förut heter det dock: »På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet, med anledning af herr Ödmans motion, hemställa, att» o. s. v. Man må lägga märke till orden »på grund af hvad sålunda blifvit anfördt». Och hvad har blifvit anfördt? Jo, just det, naturligtvis, som står i själfva motiveringen af reservanternas förslag. I denna motivering talas det alldeles bestämdt om vissa grupper af medborgare; klassindelning förekommer således där. — Är åter meningen den, att hvad som står i motiveringen *icke* får anses inbegripet i klämmen, då får jag verkligen säga herr Bergström, att då finnes det ännu mycket mera skäl för mig att yrka afslag på reservanternas hemställan.

Herr Hjärne: Herr talman, mine herrar! Jag vill ogärna bidraga till en förlängning af denna långa debatt, men anser mig dock böra i korthet framhålla den ståndpunkt, som jag för min del intager i denna fråga.

Jag kan icke annat än i ganska mycket sympatisera med den grundtanke, som återfinnes i så väl motionärens förslag som reservanternas yttrande. Denna grundtanke uppfattar jag nämligen vara den,

att de valmän, som nu en gång af grundlagen fått sig tillerkänd rätten att deltaga i omröstningen, också skola beredas tillfälle att få utöfva denna dem tillerkända rätt, och denna uppfattning har ju också delats af alla de ärade medlemmar af denna kammare, hvilka mer eller mindre instämt i det af motionären framställda yrkandet. Ifrågavarande grundtanke är också fullkomligt riktig, och det icke blott från individens, utan äfven från det allmännas synpunkt. Ty staten tilldelar ju icke rösträtt blott för dess egen skull, utan därför att staten anser det vara af gagn, att de röstberättigade medborgarne likaväl åläggas plikt som tillerkännas rättighet att deltaga i riksdagsmannavalen, och i statens intresse ligger därför också, som sagdt, att bereda de röstberättigade möjlighet att utöfva sin rösträtt. Jag sympatiserar således fullkomligt med denna grundtanke.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Men vid studiet af såväl motionärens som reservanternas tämligen kortfattade motivering för deras yrkande har jag icke kunnat undgå att finna de svårigheter, som ligga uti själfva formuleringen af den lag, hvilken nu åsyftas, och hurusom en sådan lag måste blifva allt mer och mer invecklad. Jag anser det öfverhufvud taget vara en ganska kinkig sak att för sådana förhållanden, hvarom här är fråga, uppställa några bestämda normer, och i alla händelser anser jag ingenting vara vunnet, om Riksdagen beslutar att till Kungl. Maj:t ingå med en skrifvelse, innehållande begäran om utredning i saken. Ty det kan dock icke hjälpas, att — äfven om en och annan ärad talare förut här gjort invändning mot ett sådant påstående — att denna fråga om rösträttens utöfvande också i viss mån sammanhänger med frågan om rösträttens utsträckning. Vi kunna ju nämligen tänka oss, att rösträtten utsträcktes äfven på det sättet t. ex., att valkretsarna måste utvidgas, och då kommer den frågan igen, hvilken metod för rösträttens utöfvande är den riktigaste, och det kan ju tänkas, att den proportionella valmetoden kommer att hos oss försöksvis tillämpas. Jag anser således, att denna fråga om sättet för rösträttens utöfvande ovilkorligen sammanhänger med rösträttsreformen i sin helhet, ty vi få väl icke tänka oss, att en verkligt praktisk rösträttsreform åstadkommes endast därigenom, att man uppställer några nya kategorier af valmän, utan en fullständig rösträttsreform bör väl också föra med sig bestämmelser om metoderna för rösträttens utöfvande och för röstsedlarnas sammanräkning o. s. v. Det är förslag till en sådan grundlig rösträttsreform, som vi hafva rätt att från Kungl. Maj:t vänta under loppet af innevarande riksdagsperiod, och jag tviflar icke på, att, med anledning af den diskussion, som i dag förts här i kammaren, samt naturligtvis också på grund af de utaf motionären och reservanterna anförda skäl jämte alla öfriga moment, som härvidlag böra tagas i betraktande, Kungl. Maj:ts rådgifvare skola komma att grundligt behandla denna fråga.

Men om vi, såsom reservanterna föreslagit, begära *särskild* utredning af den nu föreliggande frågan, så komma vi in på en väg, som för de verkligt uppriktiga rösträttsvännerna måste förefalla betänklig. Mången

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

gång har man ju med skäl talat om de många utredningarna i rösträttsfrågan, hvilka oupphörligt fördröjt en reform af rösträtten. Hvarför skola vi då ytterligare kasta stenar i vägen för denna reform, genom att påyrka en ny utredning? Ty, om Riksdagen begär denna utredning, lär det nog, innan densamma verkställts, blifva ganska svårt till och med för Kungl. Maj:t att framlägga, åtminstone med någon utsikt till framgång, ett verkligen effektivt rösträttsförslag. Om så skedde, skulle ju i stället den fråga, Riksdagen nu vill kasta fram, blifva undanskjuten.

Af det skälet således och på det att icke den af oss önskade rösträttsreformen skall ytterligare fördröjas, ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Friherre de Geer: Jag för min del tror icke, att man behöfver befara något fördröjande af den allmänna rösträttens införande, ifall vi nu skulle bifalla reservanternas förslag. Hvad mig själf beträffar, skulle jag nog tvekat, huruvida jag borde instämma med reservanterna, så vida icke dessa hade uttryckligen framhållit två alternativ, af hvilka det ena under debatten blifvit i det närmaste förbisedt. Reservanterna säga nämligen å sid. 12 af betänkandet: »Hvad beträffar sättet för röstgifningen i de undantagsfall, hvarom nu är tal, anser utskottet det kunna sättas i fråga, huruvida ett direkt insändande af valsedlarne, jämte åtföljande intyg, till vederbörande valförrättare *eller valsedlarnes aflämnande hos någon offentlig myndighet, hvilken i sin ordning har att öfversända dem till vederbörande valförrättare* är att föredraga. För min del tror jag detta senare alternativ afgjordt vara att föredraga, ty därigenom bibehålles ju bestämmelsen om personlig inställelse. Och ej heller klämmen i reservanternas förslag hindrar antagandet af detta alternativ. De undantag, som skulle göras från bestämmelserna i § 24 af riksdagsordningen, skulle i detta fall bestå endast däruti, att det i vissa fall tillätes valmän att aflämna sin röst utan att behöfva vid det *allmänna valförrättningstillfället* personligen inställa sig. Ty såsom ett valtillfälle kunna ju icke betraktas de förutgående inställelser vid olika tider, som skulle tillförsäkras dem, som önskade aflämna valsedlar hos t. ex. konsuler och andra myndigheter, hvilka borde finnas tillgängliga vid mötesplatser och vid vissa för järnvägstjänstemän lätt tillgängliga punkter. Jag tror därför, att det alls icke kan skada, att kammaren redan nu såsom en opinionsyttring bifaller reservanternas förslag, och uttalar på samma gång den förhoppningen, att, då frågan kommer tillbaka, det måtte ske i den form, att man möjliggör ett lättare utöfvande af rösträtten genom lämpligt anordnade insamlingsplatser för valsedlar. Herr Bergström har under debatten också framhållit, huru önskvärdt det vore, att flera sådana insamlingsplatser inrättades äfven inom de glesast befolkade delarne af vårt land. Genom en sådan anordning gynnar man icke blott några särskilda folkklasser, och lagstiftningen såväl

som tryggheten mot påtryckning vid valrättens utöfvande blir utan tvifvel mycket lättare att upprätthålla.

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Blott några ord. Det gläder mig, att den ärade representanten från Uppsala sympatiserar med reservanterna i deras sträfvan att åstadkomma en rättvis tillämpning af de nuvarande valrättsbestämmelserna.

Jag håller dock före, att det var en alldeles onödig fruktan han gaf uttryck åt, då han framhöll, att ett bifall till reservanternas förslag skulle kunna försinka den stora rösträttsfrågans lösning. Det är omöjligt. Som bekant, har Första Kammaren redan fattat beslut i enlighet med utskottets afstyrkande hemställan. Om Andra Kammaren nu skulle bifalla reservanternas förslag, kan detta sålunda endast bli en opinionsyttring — men en opinionsyttring som pekar mot framtiden.

Ty, herr talman, i motsats till den ärade talare, som nyss yttrande, att 24 § riksdagsordningen är en konstitutionell klippa, på hvilken vi hittills byggt, och att, om vi rubba den, så rubbas därmed den fasta grundvalen för de nuvarande rösträttsbestämmelserna, vill jag påstå, att icke de konstitutioner äro de bästa och pålitligaste, som alltid förbli desamma och sålunda småningom hårdna och förstenas, utan fastmer de, som äga förmåga af utveckling. Jag förmenar också, att det tillhör en framsynt representation att tillse, det våra grundlagsbud lämpas efter tidens kraf samt efter rättvisans och billighetens fordringar.

Ur den synpunkten yrkar jag, herr talman, fortfarande bifall till reservanternas förslag, viss om, att därigenom icke i något afseende kan läggas stenar i vägen för rösträttsfrågans snara lösning.

Herr Elowson: Om jag trodde, att den ärade talaren på uppsalabänken profeterade sant, då han sade, att den fråga, som nu debatteras, skulle utgöra något hinder för lösning af den stora frågan om rösträttens utsträckning, skulle jag visserligen icke vilja vara med om det nu föreliggande förslaget, men jag kan för min del icke finna något som helst sammanhang mellan dessa båda frågor. Däremot tror jag, att det är ett viktigt statsintresse, hvarom här är fråga, nämligen att staten, då den tillerkänner en stor del af sina medborgare rösträtt, också för dem möjliggör att utöfva denna rösträtt. Det finnes, såsom jag yttrade i mitt första anförande, en del kategorier af yrkesidkare, hvilka i följd af den utveckling, som samhällslifvet nu tagit, icke kunna inställa sin verksamhet. Samhället kan icke tillåta, att järnbantågen stanna eller att ångbåtsflottan stannar. Staten har dock åt den personal, som är anställd vid dessa inrättningar, medgifvit rösträtt, men staten lämnar under nuvarande förhållanden icke tillfälle åt denna personal att utöfva sin medborgerliga rätt. Faktum är emellertid, att det är mycket lätt att tillgodose dessa medborgares kraf på rösträttens utöfning. Vi hafva ett förträffligt postverk

Om ändring af § 24 riksdagsordningen m. m. (Forts.)

och därför kan den skriftliga röstsedeln befordras med postverket. Det är således ett *statens* intresse, som ligger till grund för såväl reservationen som motionen.

En annan talare, konstitutionsutskottets ärade vice ordförande, nämnde något om, att det skulle vara fördelaktigt att få en gemensam valdag. Ja, det är en fråga, som också intresserar mig, men den frågan sammanhänger på det närmaste med frågan om det proportionella valsättet, ty om vi skulle få proportionellt valsätt, måste valkretsarna utsträckas, och det kommer då att uppstå helt andra förhållanden. Om landsbygd och städer förenas med hvarandra till gemensamma valkretsar, kan man måhända icke vinna det önskningsmålet, att valdagen sättes till en söndag, för så vidt nämligen magistraten skall vara valförrättare. Emellertid komma då så olika förhållanden att blifva rådande, att den kommitté, som nästa år skall framkomma med förslag, ifall det förefinnes möjlighet att lämna föreskrifter om proportionella val och utsträckta valkretsar, också torde finna sig föranlåten att taga i betraktande, huruvida det icke kommer att bli helt andra myndigheter, som skola förrätta valen. Detta kommer då att sammanhänga med den stora rösträttsfrågan. Det gör däremot icke det nu föreliggande förslaget, utan detta är till sin innersta kärna endast en anordning att låta dem, som faktiskt äro i följd af sitt yrke förhindrade att utöfva en dem tillkommande medborgerlig plikt, tillfälle att fullgöra denna. Jag tror därför, att det är på ett statsintresse, som vårt förslag är grundadt.

Jag yrkar ännu en gång bifall till motionen.

Härmed var öfverläggningen afslutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till den af herr Elowson med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen. Herr talmannen ansåg förstnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Elowson med flere afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utvisade 114 ja mot 77 nej;, och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Efter föredragning häruppå af bevillningsutskottets memorial n:o 19, i anledning af återremiss af vissa delar af bevillningsutskottets betänkande n:o 15, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897, godkände kammaren de af utskottet framlagda förslag till ändring af 11 § bevillningsförordningen och 16 § instruktionen för taxeringsmyndigheterna.

Som tiden nu var långt framskriden, uppskötos kammarens förhandlingar till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,52 e. m.

In fidem

Herman Palmgren.